

"הלכה ומסורה"

✦ כתב עת תורני ליהדות תימן ✦

יו"ל ע"י מפעל ארחות הלכה לאור משנת רבינו מאור הגולה כמוהר"ר דוד משרקי (מורחי) זיע"א

מס' 5

חנוכה התשע"א

תוכן העניינים

רשימת הרבנים שליטי"א לפי סדר א - ב

- רגע בהתבוננות המשגה הגה"צ רבי מאיר חדש זצוק"ל - כתבו על קרן השור.
- א. שפתי ישנים - גילוי מן השמים - לרבינו מהרד"ם זיע"א בספרו שו"ת רביד הזהב עם הערות וביאורים.
- ב. שפתי ישנים - ביאור דעת רבותינו כמוהר"ר חיים כסא זיע"א, וכמוהר"ר יוסף צובירי זיע"א. בענין הדלקת בחורי ישיבה.
- ג. גנוזות - סדר חנוכה - מכת"י תכלאל כמוהר"ר יצחק ב"ר אברהם ונה זיע"א.
- ד. גנוזות - תשובות בענייני ימי החנוכה - בדין נשפך השמן אחר שהדליק, ובדין אם מותר להשלים שמן לשיעור הדלקה אחר שהדליק, - מכת"י כמוהר"ר חיים ב"ר יוסף קורח זיע"א, עם מקורות וביאורים, מאת הגאון רבי פנחס קורח שליטי"א.
- ה. בירור הלכה - הגאון רבי אברהם אריה שליטי"א. א. איסור השתמשות בנר חנוכה, ב. ברכת נר חנוכה בבית הכנסת.
- ו. כתיבת למאור - ביאורים בדברי מאור גולת תימן רבינו השתילי זיתים זיע"א, מאת הגאון רבי חזקיהו דחב"ש שליטי"א. א. חיוב מוכר כסותו בנר חנוכה ובנר שבת, ב. אמירת קדיש אחר כל ספר וספר, ג. הוצאת ס"ת בזה אחר זה ולא בבת אחת.
- ז. בירור הלכה - הגאון רבי אוריאל חוברת שליטי"א. בדין נרות חנוכה בעששית.
- ח. בענייני של יום - הגאון רבי ציון צובירי שליטי"א. בענין ימי החנוכה.
- ט. בירור הלכה - הגאון רבי עזרא קרואני שליטי"א. בענין הדלקה במקומה בנר חנוכה, ובנר שבת.
- י. משלחן המערכת - בירור הלכה בענייני דיומא. - בגדר עניית הללויה בקירווי החלל.
- יא. שקלא וטריא - מו"מ על ד"ת בגליון קודם - תשרי.
- יב. הלכות ומנהגים - חנוכה.
- יג. מקור התפילות - מאמר מקיף בענין אמירת הנרות הללו.
- יד. עיוני תפילה - הערה לעיון בנוסח על הניסים. ועוד...

נתרם לביהמ"ד לזיכוי הרבים. ואסור להוציא!

ניתן להשיג את החוברת במל' 0527138106 ☎

וכן בחנות "נוסח תימן" ב"ב

מופץ בס"ד ב – אופקים, אלעד, אשדוד, אשקלון, באר שבע, ביתר עילית, בני ברק, בית שמש, ביתר
עילית, גדרה, זבדיאל, חדרה, חשמונאים, מירת שלום, מבריה, ירושלים, יבנה, מודיעין עילית, מדרך עז, מנדל העמק, מגדאל, נס ציונה, נתיבות, עפולה, פרדסיה, פתח תקוה, צפת, קרית עקרון, ראשל"צ,
רחובות, ראש העין, רמת גן, רמת השרון, ועוד
המעוניינים לזכות את הרבים בקבלת החוברת באזור מגוריהם
נא להתקשר בנ"ל

נר ה' נשמת אדם

לע"נ הצדיק רבי שלמה ב"ר
שלמה טייירי זצ"ל.
ולע"נ מארי שלמה ב"ר יוסף
טייירי זצ"ל.
ולהצלחת התורם ומשפחתו

לרפואת שרה בת מרים תחי'.
ולהצלחת משפחת סעדיאן חי"ו
ברוחניות ובגשמיות

לע"נ הר"ר יעקב לוי חלה זצ"ל,
ולע"נ אשתו המנוחה הצדקת
חממה בת רבי יוסף קרואני זצ"ל

נר ה' נשמת אדם

לע"נ הרה"צ רבי אברהם
בהרה"צ יוסף אריה
(אב"ד עי"ת מחוית) זצוק"ל
נלב"ע בט"ו בשבט התש"ן
תנצב"ה

להנצחות נא לפנות למערכת, הפרטים בסוף החוברת

המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצוק"ל

השור: שאין לכם חלק באלוקי ישראל [ב"ר פ"ב, פ"ד].

היוונים - חרטו על דגלם את - הכפירה. לדידם העולם קבוע וקיים, מתנהל על פי חוקי דרכי ואתני הטבע. - כל כוונתם של היוונים הוא - לקעקע את תפיסת הנס, את החידוש, ואת ההתהוות. וכשאין חידוש - אין מחדש - רחמנא ליצלן. ואת זאת היוונים אמרו: כתבו לכם על קרן השור - שאין אתם מאמינים שיש מחדש - שאין לכם חלק באלוקי ישראל.

* ואם זאת היתה רצונם של היוונים - להשתית עולם על איתני הטבע - ולכפור באלוקי ישראל, אם כן מה להם - "להשכיחם תורתך" - להשכיח תורה מישראל?

אין זאת, אלא. - שהתורה כולה - חידוש!. 'אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש'! [חגיגה ג, א]. בשעה שאנו עוסקים בתורה - אנו עוסקים ב"יצירה", בחידוש.

חידושה ויצירתה - של 'התורה' - של דברי תורה שמתפתחים ומתחדשים. וחידוש ויצירה - של 'עצמנו' - שכן, על ידי לימוד התורה - אנו משתנים, אנו מתחדשים, אנו עולים מעלה מעלה. את החידוש והיצירה בקשו היוונים לקעקע, - את חידושה של 'הבריאה' - ואת חידושה של 'התורה', - שמרועה אחד ניתנו. ועל כן, גזרו היוונים: 'כתבו לכם על קרן השור - אין לכם חלק באלוקי ישראל'. והוסיפו וגזרו: 'להשכיח תורה מישראל'.

* בעת הזאת, בהתקדש עלינו מועד החנוכה. בו נלחמו היוונים: - 'בחידוש הבריאה' - 'ובחידושה של תורה'.

שומה עלינו להתבונן - כי המבוקש מאיתנו: לעמול להתייגע ולחדש בתורה. לטעום בה טעם של התחדשות. ולעלות ולהתעלות מעלה מעלה.

(נכתב ונערך על ידי הרה"ג נחום קסנטר שליט"א. בספר אור עולם - חנוכה)

* העולם בו אנו חיים, קיים ומתנהל בסדר קבוע, על פי דרכי וחוקי הטבע, סדר אותו קבע וחקק בורא עולם בברית, עוד כל ימי הארץ, זרע וקציר, קור וחום, קיץ וחורף, לא ישובותו. [בראשית פ"ח פס"ב], מפרק לפרק ומזמן לזמן מתרחש לעיננו ארוע היוצא מדרך הטבע, ארוע שיש בו נס. מה ענינו של נס?, מה טיבו?, מה מטרתו?.

מן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה [רמב"ן שמות פ"ג, ג, ב].

העולם, הבריאה כולה, מתנהלת בסדר מופתי על פי חוקי הטבע, לעיננו נראה העולם כדבר קבוע, קיים, שהולך ומתיישן, - אך לא כך הם פני הדברים.

* הבריאה - מתחדשת - בכל עת. וכך אנו משבחים את בורא עולם מידי יום: לאל ברוך - נעילות יתנו, למלך אל חי וקיים - זמירות יאמרו, ותשבחות ישמיעו, כי הוא לבדו פועל גבורות וכו', - 'המחדש' בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית [תפילת יוצר].

החידוש - מעיד על המחדש! - ומכאן שבחו של בורא עולם. ענינו של נס הוא - להראות ולפרסם - קבל עולם - כי הבריאה מתחדשת בכל עת!. בכל רגע ורגע בורא עולם מחדש את הבריאה, מוציאה מן האין, ומביאה אל היש. החידוש והשנינו חלים בבריאה, אך לא רק בהם, חלים הם גם 'בנבראים', בדומם בצומח בחי במדבר, בכל הבריאה כולה, ואף אנו 'עצמנו' משתנים ומתחדשים בכל רגע ועת.

גם 'הזמן' משתנה ומתחדש בכל עת, רגע ההווה - אינו הרגע הקודם, והרגע הבא - אינו רגע ההווה. עלינו להרגיש את זאת. להודות ולהלל על כך - לבורא עולם.

* בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, חשמונאי ובניו, 'כשעמדה' מלכות יוון 'הרשעה', על עמך ישראל, להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחוקי רצונך [על הניסים].

מה רצונם של היוונים?, מה רשעותם? מה היא 'עמידתה' של מלכות יוון הרשעה?. וחושך זה גלות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו לכם על קרן

שפתי ישנים

גילוי מן השמים לרבינו מהרד"ם זיע"א

בספרו שו"ת רביד הזהב סימן ה

מוגה ומתוקן עפ"י כת"י

עוד שאלת נרות חנוכה מן הדין לעשותן כל נר בכלי בפני עצמו או כולן בכלי אחד שיש לו פיות הרבה^א:

תשובה מההיא דנר שיש לו שני פיות^ב וכו' נראה שכל נר בכלי בפני עצמו^ג, והמנהג בכל אלו המקומות להדליק כל שמונת הנרות בכלי אחד^ד.

ובשנת חמשת אלפים וחמש מאות ושנים עשרה ליצירה, עלה בדעתי להדליק כל נר בכלי בפני עצמו כי ראיתי שהיו לי כוסות זכוכית זכים, ואמרתי מה טוב כי אעשה כבוד למצוה הזאת להדרה בהדלקת כל נר בכוס אחד, ואעשה כן בליל ראשון וכן בליל שני הדלקתי שנים, והייתי שמח שמחה גדולה על שעלה בדעתי זאת העצה הטובה.

ויהי בלילה^ה וארא בחלומי^ו והנה לפני יריעה אחת גויל יפה עד מאד מגוהצת ומשורטטת שרטוט נאה שלא ראיתי כמוה בהקיץ, והיה כתוב בה בדף אחד אל"ף

^א **להבנת** השאלה והתשובה יש להקדים דברי רש"י שבת כ"ג ב' ד"ה שתי פיות - שהנרות שלהם של חרס הן, ומכוסין ועושים לו נקב בצדי כסויו להכניס לו הפתילה והוא הפה, ולמעלה בכיסויו יש נקב קטן וגם חלל יש למעלה מן הכסוי וממלאו שמן, והוא נכנס דרך הנקב מעט מעט. ע"כ. ועתה נשאלה השאלה לרבינו אם מן הדין לעשותן בנרות נפרדים שלכל נר כלי בפני עצמו, או כלי שיש בו בית קיבול אחד שיש בו כמה פיות לכל הנרות.

^ב **שבת** כ"ג ב', שו"ע סי' תרע"א ס"ג, ופי' רש"י שם אם יש בו שני נקבים משני צדדין עולה לו בשביל שנים, ועי' טור וב"י דלדין שאין מדליקין נר לכל או"א, הפי' דעולה לשני נרות כגון בליל שני.

^ג **נראה** בכונת רבינו דמהא שהוצרכה הגמ' להעמיד מקרה זה של נר שיש לו שתי פיות, משמע דסתם נר שלהם יש לו פה אחד, וממילא כשאמרו להדליק שמונה נרות היינו כשכל כלי בפני עצמו.

^ד כך נהגו בתימן להדליק בכלי שיש לו בית קיבול אחד שיש לו הרבה פיות, ונקרא בל"ע מסרג'ה. וראה תמונתו להלן.

^ה **נראה** מה שלא נגלה החלום לרבינו עד לילה שני מכיון שביום ראשון א"צ להדליק אלא נר אחד לא שייר בזה פירוד ואין נפ"מ בין כלי אחד לשני כלים.

^ו **כעין** מראה נורא הוד זה מצינו בבית יוסף סי' תרנ"א בשם הריקאנטי וז"ל ה"ר מנחם מרקנ"ט כתב בפרשת אמור (ד"ה ולקחתם) צריך לסמוך האתרוג עם שאר המינים שלא להפרידה מן הבנין וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו הרב ר' יצחק ראיתי בחלום שהיה כותב ביו"ד ה"א והיה מרחיק ה"א אחרונה מן השלש אותיות הראשונות ואמרתי לו מה זה עשית והשיב כך נוהגים במקומנו ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם

אשורי ובדף השני למ"ד, ואחר הלמ"ד הפרש כשיעור בין שתי תיבות, ואח"כ שם אלהי"ם כתב אשורי בתכלית היופ"י, ואשתומם על המראה ובתוך החלום^ט עלה בדעתי כי הראו לי מן השמים ענין זה דרך רמז על המעשה שעשיתי בהדלקת הנרות כך, שיש בו פירוד ששני שמות אלו יש בהם שבע אותיות, והשבעה נרות של חנוכה כנגדם^ט. ומאז חדלתי והדלקתי בליל שלישי כמנהגי במנורה המיוחדת לי לנרות חנוכה, וכתבתי זה שהשומע ישמע והחדל יחדל. גם המנורה שנצטוינו בה מקשה היא^א:

ואשתומם על המראה ואין מבין למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג והבנתי פתרון חלומי וחזר בו ורז"ל רמזו סוד זה בויקרא רבה וכו'. ע"כ.
מה שנזכר ענין הכתב בתכלית היופ"י רק בשם אלהי"ם, ואילו בשם א"ל לא נזכר כן רק שהיתה היריעה יפה עד מאד, נראה שבא ללמד שאע"פ שהיו הכוסות מהודרים ונאים כדוגמת היריעה, מ"מ כיון שיש פירוד אין זו הדלקה נאותה ולכן היה שם א"ל נפרד ולא נכתב בתכלית היופ"י, אמנם שם אלהי"ם שלא הפרידו נכתב בתכלית היופ"י.

ח מה שהדגיש רבינו שבתוך החלום עלה בדעתו הדבר, בא להורות שחלום זה אמת הוא, ואינו מדברי חלומות שאין מעלין ואין מורידין, וזה כדברי הגמ' ברכות נ"ה ב' ואמר רבי יוחנן שלשה חלומות מתקיימין חלום של שחרית וחלום שחלם לו חבירו וחלום שנפתר בתוך חלום, ופי' המהרש"א שם ר"ל **שאלו החלומות הם אמתיים ומתקיימין בלי ספק** אפילו בלא פתרון והוא מבואר כדלקמן דאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר וכו' ולזה חלומות שבתחלת הלילה הולכין אחר הרהורי לב שבינם גם עשן המאכל יטרדוהו ומערב שכלו בדברים בטלים והם בעצמם החלומות אשר ע"י שד שוא ידברו אבל חלום של שחרית שכבר נח האדם מהרהורין שבינם יבואו החלומות האמתיים אשר ע"י מלאך וכן החלום שחלם לו חבירו כו' דאין הולך כ"כ אחרי הרהוריו שהאדם מהרהר בעניניו ומטעם זה אמרו בדוד דאחרינא חזו ליה שיהיה חלום אמת **וחלום שנפתר כו' ראוי הוא להתקיים באותו הפתרון ולא אחר פתרון אחר כמין החלומות שהולכין אחר הפה ואין זה במקרה כחלום שע"י שד וכו'.** ונראה דגם בחלום שהזכיר הריקאנטי האות לאמיתות החלום היה משום שהוא חלום שחלם לו חברו שהוא אחד משלשה חלומות שאמר ר' יוחנן. ועל חלומות אלו אמרו חז"ל (שם נז:) שהחלום אחד מששים בנבואה.

ט **לכא'ו** תמוה שהרי נרות חנוכה שמונה הם ומהו שבעת נרות חנוכה כנגדם, אולם המעיין בשל"ה הק' (בהגהות לספר בראשית תורה אור אות י"ב) יראה שפירש הדברים ששבעת נרות חנוכה הם כנגד שבעת נרות המנורה לקיים מה שנאמר אל מול פני המנורה שהוא השמיני יאירו שבעת הנרות עיי"ש, ועי' גם בס' אמרי נועם (דיזיקוב) בחי' לחנוכה שכתב לבאר בדרך זו.

ויתכן לפרש עוד בהקדם מה שיש לעמוד על כך שהיה הפרש שתי תבות א"ל ואלהי"ם, ולכא'ו הרי ההפרש הנצרך בין תיבות הוא כאות קטנה כמבואר ביו"ד סי' רע"ד ס"ד ואו"ח סי' ל"ד סל"ד, ואולי ניתן לומר שבאמת לא נגלה בחלום אלא שבעה נרות והנר השמיני נעלם ומקומו בריוח שבין שני השמות, ויש לבאר הדברים עפ"י הידוע מהמהר"ל ועוד, שהשמיני למעלה מן הטבע ועל כן נסתר במראה].

ע' יחזקאל ג, כז: וּבְדַבְרֵי אוֹתָךְ אֶפְתָּח אֶת פִּיךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הַשֹּׁמֵעַ יִשְׁמָע וְהַחֲדֵל יִחְדָּל כִּי בֵּית מְרֵי הִמָּה: וברש"י כתב ובדברי אותך - כשאחפוז לדבר אתך אשלחך אליהם: ואמרת אליהם כה אמר ה' אליהם - את כל דברי שליחותי: השומע ישמע - אין זה מן השליחו' אלא הרוח הקודש אמר לנבי' אתה אמור אליה' שליחותי והם השומע ישמע והחדל יחדל כי ידעתי כי לא כולם ישמעו כי בית מרי המה: **ובמצודת** דוד: ובדברי אותך - וכשאדבר אני בך לשלחך להתנבאות להם אז אפתח את פיך למהר לדבר צחות עם כי לא תהיה רגיל כ"כ לדבר עם אנשים ליישר דרכם: ואמרת - כאשר אשלחך תאמר להם כה אמר ה' ר"ל לא מלבי אני אומר כ"א דבר ה' המה: השומע - אתה אמור בשמי מי שירצה לשמוע ישמע ומי שיחדל לשמוע יחדל ואין עליך לכופם על השמועה כי בית מרי המה וימרו בך ולא ישמעו אליך אם תרצה לכופם ולכן הנח להם: ע"כ.

ונראה דר"ל שאין בדבר מצד שורת הדין דמשמעות הגמ' וכל הפוסקים דניתן להדליק בכוסות נפרדים, [וכן מפורש בכמה מן הפוסקים], ואין לחוש בדבר אלא מדרך חסידות, ולכן השומע ישמע והחדל יחדל.

הנה בדברי הראשונים מצינו לדמות מנורה לנר חנוכה לענין האיסור להשתמש לאורה, ולענין מדליקין מנר לנר ברש"י כ"ב ב', אך לכאן לא מצינו לענין הכלי שיהיה דומיא דמנורה, אכן סייעתא לדברי רבינו מצינו בקונטרס סוד הדלקת נר חנוכה לרבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד (נדפס במוריה קובץ המועדים) שכתב בזה"ל שכל נר שאנו מברכין עליו צריך שיהיה כלי והכלי שאינו יכול לעמוד על שוליו אינו ראוי להדלקה **שאנו למדים נר חנוכה מנורות מנורת בית המקדש שהיו כלי מכלי בית המקדש**. ע"כ.

בשולי התשובה- מנורות החנוכה שבזמנינו

הנה לענין מנורות חנוכה שבזמננו שלכל פתילה יש בית קיבול בפני עצמו, פשוט שאף זה בכלל כלי אחד, אע"פ שיש לכל אחד בית קיבול בפ"ע, תדע שהרי הביא רבינו סייעתא ממה שהמנורה מקשה היא והרי במנורה כל פתילה בבית קיבול בפני עצמו היא, ולא אתי לאפוקי אלא שלא להדליק בכלים נפרדים לגמרי.

אלא שיש לדון במה שנוהגים כיום להניח ע"ג הבית קיבול כוסות מזכוכית אם נחשב כה"ג כלי נפרד או שהוא טפל למנורה שהיא גוף אחד. ונראה דמהא דאיכא מ"ד במנחות פ"ח ב' דנרות של מנורה פרקים היו אין להוכיח לענינו דנחשב כלי אחד, דשאני התם דהנרות מתחברים אל גוף המנורה ורק שלא היו מקשה אחת, משא"כ בזה דאינם אלא מונחים ע"ג הבית קיבול.

ונראה ללמוד ממה שכתבו חכמי זמננו ליישב מה שנוהגים הרוצים לצאת ידי הידור מצוה בהדלקה בחנוכה של כסף, להדליק בכוסות זכוכית [הבזיכים] בתוך מנורה זו, ונתנו בזה שני טעמים שאעפ"כ שפיר דמי, או משום שבטלים הם למנורה שהיא מכסף, או דכיון שאין כוסות זכוכית אלו יכולים לעמוד בפני עצמם וכל עשייתם הוא לשם נתינתם במנורה, א"כ כל חשיבות כלי שלהם מחמת המנורה הוא ועל כן נחשבת ההדלקה במנורה שהיא מכסף, עי' שו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' ר"א עפ"י משנה אחרונה כלים פ"ג מ"ו, וה"ה לענינו דנחשב כלי אחד.

רמזים לחנוכה

שורש חנכה נזכר חי פעמים בתנ"ך רמז לשמונת ימי חנוכה.

בשנת ג"א תרכ"ב אירע הנס הגדול של ימי חנוכה, ויש בזה רמז נפלא בחשבון הפסוקים שבתורה, שכן כשתמנה מסוף התורה למפרע מנין הפסוקים, תמצא שהפסוק במנין ג"א תרכ"ב אמר הכתוב (שמות כ"ה ל"א) ועשית

מנורת זהב טהור מקשה תעשה המנורה וגו'

ובמנין הפסוקים מתחילת בראשית הוא בפסוק (במדבר א' כ') ויהי

ראובן בכר ישראל למשפחותם וגו' והוא התחלת מספר בני ישראל, ורמז

למ"ש רש"י מתוך חיבתו לפניו מונה אותן כל שעה, כשבא להשרות

שכינתו עליהן מנאן, והבן.

(מסי מטבע שמבעו חכמים אות ג"א ל"ג)

*** תמונת המסרג'ה [מנורת החנוכה] – מתימון.
באדיבותו הרבה של הש"ט ר' שגיב מחפור הי"ו, ותשואות חן חן לו.**

*** יש להעיר** שבהרבה מקומות ובפרט בדורות האחרונים, היו מדליקים במאורך ולא בעיגול ע"י בהלכות ומנהגים ס"א.

עוד יש להעיר שגם בלילי שבת ויו"ט היו מדליקים בכע"ז אלא שהיו לו ששה קצוות, ואולי מזה יש ללמוד דס"ל שאין להדליק בשל חנוכה לשבת. וע"י בשו"ת בית יהודה (למהר"י עייאש בחלק או"ח סימן כא).
שאלה מהו ליקח נר של חנוכה ולהדליק בו בשבת למי שנוהג להדליק בכל ליל שבת ז' נרות ע"ד הקב"ל וטעמו כמוס עמדי וקרוב לפשט שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך ודי למבין מי אמרינן כיון דפסק מהר"ק מותר להדליק נר שבת מנר חנוכה מפני שכולם של מצוה הכא נמי לא שנא או דילמא שאני התם שאין לו הנאה כ"כ נרות לעין משא"כ הכא שהיא הנאה גמורה שהנרות שהן קדש מורידין אותם מקדושתן ואע"פ שהנר של שבת הוא של מצוה אין הנדון דומה לראיה שהנרות ש"ח אנו אומרים עליהם הנרות הללו קדש הם ופירושא הוא ג"כ על הבזיכין שהשמן והפתילות נתונים בהם כפירש"י ז"ל בחומש אבל נרות של ש"ק אלו היה קדוש למה מותר להדליק בו בחול ואת"ל שקולים הם ויבואו שניהם אימא לך דוקא ב' נרות שהם של מצוה מדינא אבל ז' נרות אלו דלאו מדינא רק מילי דחסידותא לא או זיל לאידך גיסא כיון שאלו הב' מכוונות כנגד זכור ושמור ואלו כנגד ז' נערות מאי שנא והטעם שלא פסקו ז"ל להדליקם מפני כי אין גזרין גזירה על הציבור עכ"ל. עיי"ש מה שהשיבו.
להערות והארות בזה, נא לפנות למערכת.

שפתי ישנים

ביאור שיטת רבותינו כמוהר"ר חיים כסאר זיע"א,
וכמוהר"ר יוסף צובירי זיע"א.

בדין הדלקה לבחורי ישיבה

דצריך להשתתף אבל במדליקין עליו בביתו א"צ להשתתף.

והנה מתבאר מתוך הסוגיא והראשונים דיש חילוק בין נשוי לבחור, דמה"ט כי הוי בי רב היה צריך להשתתף, ולבחר דנסיב לא צרוכין מבואר בשאלתות דרב אחאי שכתב (שאלתא כ"ו) וז"ל, ואפי' אורח חייב לאשתתופי בהדי בעה"ב בנר חנוכה והוא שהיה רווק אבל יש לו אשה לא צריך. ע"כ. ולשון ר"ח ואי משתתף בהדי אושפיזי או אם היה נסיב תו לא צריך. וז"ל רבינו ירוחם – (תולדות אדם וחווה נתיב ט ח"א): אכסנאי שמתאכסן בבית בעל הבית צריך לפרוע שו' דבר בשמן של נר חנוכה ואם יש לו פתח בפני עצמו צריך להדליק משום חשד ולא די לו לפרוע בשמן וכל זה מיירי באדם שאינו נשוי ואין מדליקין עליו בתוך ביתו אבל אם מדליקין עליו בתו' ביתו אינו צריך לא להדליק ולא לפרוע בשמן כך פשוט בשבת. ע"כ. וכ"ה בסמ"ג.

וצריך ביאור מה החילוק בין בחור לנשוי הא בחור נמי מכלל בני בית של אביו וכי הא דנשוי יוצא בהדלקת אשתו יצא הבחור בהדלקת אביו, וכי הא דבעלמא יוצא הכן בהדלקת אביו.

ובס' שלמי תודה עמ' ק"פ כתב לתרץ עפ"י הירושלמי פ"ק דקידושין ה"ז דר' זירא ור' אבין לא הוו להו אב ואם, וא"כ ניחא שבבחרותו לא היה מי שידליק עליו, עיי"ש שפלפל בזה, אולם מדברי הראשונים הנ"ל מוכח לא כן שהרי כתבו חילוק בין בחור לנשוי להלכה.

ג. ונראה לפמש"כ המאירי שם וז"ל ומ"מ אם היה נשואי שנמצא קובע בית לעצמו בעיר אחרת אע"פ שאין לו בית בזאת העיר אינו צריך אף לשתוף שהרי

א. וז"ל רבינו בשו"ת (החיים והשלום סי' קצ"ח): שאל השואל; בני הישיבה הלומדים בבית המדרש ואוכלים וישנים שם, האם הן יוצאין בנ"ח שמדליקין בבתיהם או יסמכו על ראש הישיבה שמדליק נ"ח שם.

תשובה: אע"ג דיוצאין בנ"ח שמדליקין בבתיהם מ"מ למ"ד צריך לברך על הראיה אף שמדליקין עליהם בבתיהם לצאת ידי הכל יסמכו ג"כ על ראש הישיבה שמדליק שם ויעמדו בשעה שמברך בכדי שיענו אמן. ע"כ.

וכך השיב רבינו כמוהר"ר יוסף צובירי זצוקללה"ה לשואל, שאין בחור ישיבה צריך להליק כיון שיוצא בהדלקת הוריו, ואם רוצה להדליק בעצמו ידליק בלא ברכה. וכן הורו כמה מגדולי הזמן.

ב. והנה בגמ' בשבת ת"ר מצות נר חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים וכו' וב"ה אומרים יום א' מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך, ונחלקו הראשונים אם דין מהדרין מן המהדרין קאי אמהדרין או אנר איש וביתו, דשיטת הרמב"ם דקאי אהמהדרין ושיטת התוס' דקאי אנר איש וביתו, ומרן פסק בס' תרע"א כד' התוס' וכ"ה מנהג ספרד שהביא הרמב"ם שכל בני הבית נפטרים בהדלקת בעה"ב.

ובגמ' שבת כ"ג א' אמר רב ששת: אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא: מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא. בתר דנסיבי איתתא אמינא: השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי. והכי קי"ל בס' תרע"ז דאכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו דוקא הוא

פתח פתוח דלא סגי בשיתוף בפריטי, וה"ה למי שמדליקין עליו בביתו כמש"כ בשתילי זיתים סק"ג. נואם יתחייבו משום חשדא היינו להדלקה בלא ברכה כמש"כ רבינו בשתילי זיתים שם].

נראה לומר דכיון דחשד היינו מבני מתא כמבואר בגמ' כ"ג א' ובני מתא ידעי דבית זה הוא אכסניה לבחורים, א"כ ליכא חשדא דיודעים כולם שסומכים על הדלקת הוריהם, ועוד לפ"מ שהכריעו גדולי זמננו דבזה"ז ליכא חשדא משום שיש שנוהגים להדליק בפנים, א"כ לש שייך לחייבם מצד חשדא כלל.

ה. ומש"כ רבינו מהר"ח כסאר זצ"ל דלצאת ידי הכל ישמעו הברכה מהמדליק בברכה, הנה בשו"ע תרע"ו ס"ג איתא מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו, ואם אח"כ בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו. ע"כ.

ובשתילי זיתים סק"ו הביא מהפר"ח שאין חיוב בראיה דלא כרמ"א תרע"ז ס"ג שיש חיוב לראות את הנרות, והמשנ"ב סק"ו הביא ד' הסוברים דגם שמדליקין עליו בביתו כיון שאין מדליק בעצמו ולא משתתף בפריטי צריך לברך על הראיה, ואמנם לדין לא קי"ל כדעה זו ולכן רבינו השתילי זיתים לא העלה ד' מג"א והט"ז בזה, מ"מ כתב רבינו דמהיות טוב לשמוע הברכות בהדלקה בהיכל הישיבה, ובזה יוצאין ידי חובת הראיה, וגדולה מזו מצינו מן הראשונים דס"ל שאף מי שאין מדליקין עליו בביתו יוצא יד"ח בהדלקת ביהכנ"ס א"כ כ"ש לברכת הרואה.

מדליקין עליו בביתו. ע"כ. ועפ"י דבריו נראה שהבחורים היו קובעים עצמם לזמן רב במקום לימודם, משא"כ נשוי שחוזר לביתו לפרקים ועל כן ביתו הקבוע הוא בעיר שאשתו שם, ולכן יוצא בהדלקתה.

ועפ"ז מובן שבחורי ישיבה בזמננו שלעתים קרובות חוזרים לבית הוריהם, הרי הם עדיין בכלל נר איש וביתו.

וסייעתא לזה יש להביא ממש"כ במחזור ויטרי סימן רל"ח בשם ס' התרומה ואנשים הרבה בבית אעפ"י שחלוקין באכילה ישתתפו לקנות נר אחד ותו לא. ואם הוא במקום אחר כגון הבאים ללמוד חוץ לביתם או אורח אין צריך ליתן בנר אם יודע שאשתו או אביו ואמו מדליקין במקומן כדא"ר זירא כי הוינא בי רב כו'. ע"כ. הרי שכתב שיש לסמוך על הדלקת אביו ואמו, וכ"כ בס' הפרנס ס' קנ"ב ודיוורין הרבה בבית אחד ישתתפו לקנות הנרות ותו לא צריך והמהדרין מן המהדרין נר לכל אחד ואחד ומי שהוא אורח ויודע שמדליקין עליו בביתו אשתו או אביו ואמו או בני ביתו אז אין צריך לתת להם מעות להשתתף במקום שהוא.

ולכאור' תיקשי מהא דר' זירא, וצ"ל דאף בזמננו לא היו הבחורים הולכים לזמן ארוך כבזמן הש"ס ועל כן יוצאים בהדלקת הוריהם, וכ"ש בחורי הישיבות שבימינו.

ד. ואין לומר דדוקא בזמננו שהיו מתגוררים אצל בעלי בתים ואין להם דירה לעצמם אין מקום דירתם מחייבם בהדלקה נוספת, ואילו בזמננו יש לבחורים דירות מגורים המיוחדים להם להתאכסן שם, יתחייבו להדליק במקום מגוריהם אע"פ שמדליקין עליהם בביתם משום חשדא כדין אכסנאי שיש לו

נ.ב. יומא דהילולא דהגר"ח כסאר זיע"א ביום כ"ב בכסליו,

ויהיו הדברים לע"נ הטהורה.

גניזות

מתוך תכלאל כת"י למוהר"ר יצחק ב"ר אברהם ונה זיע"א

גאון עוזינו מהר"י ונה זצוק"ל היה כידוע אחד מיוחד מגדולי חכמי תימן הקדמונים [לפני כארבע מאות שנה] וחיבר חיבורים רבים ונפלאים, פירוש גדול על התכלאל כלול בהלכות ומנהגים ומהרי"ץ בעץ חיים מרבה להביא מדבריו, וספריו נתפשטו מאוד בכל תימן עד הדורות האחרונים, וכמו שרואים ריבוי ההעתיקות ששרדו לפנינו, וכן חיבר עוד חיבורים רבים בהלכה ובקבלה, ולצערינו אך מעט מהם נדפסו. ויה"ר שזכותו תגן בעדינו אכ"ר.

סדר חנוכה

אחת, ואם הדליקו עליו בביתו (ובירך) אינו צריך לברך כשרואה נר חנוכה של אחרים.

פי' חשמונאי ובניו. משמו של ר' יוחנן המזרחי ז"ל שמלת חשמונאי כמו יאתיו חשמנים מני מצרים, שפירש ר' יוסף יחיא ז"ל שהם אנשים גדולים וחשובים כמו כן דעת רד"ק ז"ל. ורש"י ז"ל פי' חשמנים לשון מנחה הבאה מחשמונה ומכל מקום אף המנחה אינה באה אלא מאנשים גדולים וחשובים וגדולים ע"כ.

לשון ריק"א ז"ל באורח חיים סימן תרפ"ד וזה לשונו, בחנוכה קורין בתורה ג' בקרבנות הנשיאים, ואם חל ר"ח טבת בשבת מוציאין ג' ספרים קורין בראשון פרשת שבוע ובשני בענין ר"ח ובשלישי בענין חנוכה ומפטירין רני ושמחי, ואם חל ר"ח בחול מוציאין ב' ספרים קורין בראשון ג' בשל ר"ח ובשני קורא הרביעי בשל חנוכה, ואם טעה החזן וקראו ארבעה בשל ר"ח אם לא הוציאו ספר שני אינן צריכין לקרות יותר אבל אם הוציאו ספר שני משום פגמו צריך לקרות ה' בשלחנוכה עכ"ל.

מאי חנוכה תמניא יומי הלילה, נרות שמונה מדליקין בכ"ה בכסלו. ולשון חנוכה פי' רש"י כל לשון התחלת דבר קרוי חינוך כמו זאת חנוכת המזבח, וכן חנוך לנער על פי דרכו, כל זה רצה לומר התחלת דירתם בבית וישיבתם בבתיים אחר שמנעו אותם האויבים.

הג"ה צריך שיהיה נר חנוכה משמאל הנכנס לפתח כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין וצריך להניחו בתוך עשרה טפחים, ואם הניחו למעלה מ"ט יצא עד עשרים אמה, והנשים אף הן חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס, וצריך להניחו בפתח הסמוך לרשות הרבים כדי לפרסומי ניסא, ובעת הסכנה מניחו אפילו על שולחנו משום מעשה שארע*, ובתי כנסיות ובתי מדרשות מניח הנר בדרום זכר למנורה שהיתה בדרום, ואכסנאי שלא הדליקו עליו בביתו משתתף עם בעל הבית כדי לצאת ידי חובתו, והרואה נר חנוכה אם לא הדליקו עליו מברך עליו כליל א' שתי ברכות ובשאר לילות ברכה

עוד כתב ז"ל הרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים ואם הדליקו בביתו אינו צריך לברך על שלאחרים, וכשם שמברך על הבתים כשמדליקין ג' ברכות כך צריך לברך על שלבתי כנסיות שהם נקראו מקדש שנאמר ואהי להם מקדש מעט בגוים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

ובארבעה טורים למה מתחילין בתורה בחנוכה בפרשת ברכת כהנים ביום ראשון לומר לך שהנס נעשה על ידי כהנים וכן מסיימין בפרשת ראשונה שלבעלותך ביום ח'.

בשולחן ערוך גם במוסף שלשבת וראש חודש צריך להזכיר שלחנוכה אף על פי שאין מוסף בחנוכה ע"כ.

וז"ל הר"ד אבודרהם כל שמונת ימי חנוכה אין נופלין על פניהם ואין אומרים למנצח יענך, וגומרים בהן את ההלל, ומברכין בהן לגמור את ההלל, והטעם שגומרים בהן ההלל כל ח' ימי חנוכה וט' ימי החג ולא בחג המצות אלא שני ימים הראשונים ולא בר"ח, לפי שכל ח' ימי חנוכה יש בכל א' מהן דבר חדש שהוא נר אחד יותר וט' ימי החג חלוקין בקרבנותיהן כי היו מקריבין בכל ימי החג ע' פרים ויום א' היו י"ד ויום שני י"ג ובכל יום מתמעטין והולכין ולכך גומרים בהן את ההלל, שחשוב כל יום מימי חנוכה וחג הסוכות כיום טוב בפני עצמו כיון שחלוקין בנירותיהן ובקרבנותיהן אבל בחג המצות כל ז' ימים ובר"ח אין בהן חילוק בקרבנותיהן אלא כולן שווים ולכך אין גומרים בהן את ההלל אלא שני ימים.

וכל שמונת ימי חנוכה קודם שמוציאין ספר תורה אין אומרים קדיש תתקבל כמו ביום שיש בו מוסף אלא אומר קדיש עד לעילא בלבד והטעם מפני שביום שיש בו מוסף צריך לומר תתקבל שני פעמים האחד אחר תפילת התמיד והשני אחר תפילת מוסף לכך אומר תתקבל אחד קודם שמוציא ספר תורה לפי שכבר נשלמה תפילת שחרית, אבל ביום שאין בו מוסף אין לומר תתקבל קודם ספר תורה אלא לאחר שקורין בספר תורה וכן בשני וחמישי עושין כן.

ולענין והוא רחום שאין אומרים אותו בחנוכה ופורים כתב רבי סעדיה קרח יצ"ו בספר היראה שלו וזה לשונו אין אומרים בשבת והוא רחום כדי שלא יתעוררו מלאכי חבלה ולפיכך אסור לאומרו בערב שבת מפני כבודו שלמלך המגן על הרשעים בשבת להורות שכבר נסתלק הדין מן העולם ואין רשות למחבלים לחבל, ובזהר פרשת תרומה ז"ל חייבי עלמא ולא הדרו בתיובתא שלימתא למריהון דערטילאין אתו להאי עלמא וערטילאין יתובון תמן ונשמתא אזלא בכיסופין וכו' בשבתי ובירחי ובזמני ובחגי ההוא נורא אשתכך ולא אתדנו עכ"ל, ונראה מזה המאמר שאין לומר והוא רחום לא בשבת ולא ביום טוב ור"ח ונ"ה [חנוכה ופורים, (וה"ה) ד] לא גרע מר"ח שהרי אמר בשבתי וירחי וכו' וכן כתב ר' מרדכי בעל הלבוש סי' תרפ"ג וז"ל כל ח' ימי חנוכה אין אומרים אל ארך אפים ולמנצח וקל וחומר והוא רחום.

הג"ה מצאתי כתוב להדלקת נר חנוכה מן התורה וזהו זא"ת חנכ"ת המזב"ח ביו"ם המש"ח את"ו מא"ת נשיא"י ישראל, רמז בראשי תיבות ז'רע א'מונים ת'קנו ח' נ'רות

כיהלכה ת'כף ה'בית מ'שמאל ז'מנם
 ב'שקיעת ח'מה ב'שיעור י'דוע ו'לגמור
 מ'הלל ה'מדליק מ'ברך ש'תים ח'וזה א'חת
 ת'דליק ו'תוסיף מ'אורן א'סור ת'שמישן
 נ'שים ש'כנים י'דליקו א'זרחים י'שתתפו
 י'מים ר'צופים א'זרות ל'זכור עכ"ל.

וכתב הר"ד אבודרהם ז"ל למה שמונת ימים
 לא פחות ולא יותר אמרו רז"ל בשעה שנכנסו
 גוים להיכל טמאו את כל השמנים וכשנצחו
 ישראל את האויבים אחר כך באו להדליק את
 המנורה ולא מצאו אלא פך אחד שהיה

על לכנישתא חזינהו דעסיקין בהדין קרייה (דברים
 כח מט) ישא הש' עליך גו' מרחוק אמר אנא
 דשעירנ' גרמי דהוה לי למיתי בעשר' יומי ואחאי
 לחמשא הקיפו הוא ולגיונותיו והרגום, אמר
 לנשיהם השמיעו ללגיונותיי ואם לאו אני אעשה
 כמו שעשיתי לבעליהן, אמרו לו איך דעבדת
 בגבריא עביד בנשייא הקיפו והרגו ונתערב' דמן
 של אילו בדמן של אילו והיה יורד עד לים,
 הילכך סמכו מניחו על שולחנו ודיו מצא' בקובץ.
 ורש"י פי' בפ' במה מדליקין (שבת כא ב) שגזרו על
 המצות' או יום איד שלא הדליקו נר אלא בבית ע"ז
 שלהם ע"ש. ע"כ.

[וראמנם עיקר מעשה זה נזכר בירושלמי סוכה פ"ה
 ה"א ובמדרש איכה רבה פרשה א' מ"ה, אך לא
 נזכר שם שמפני מעשה זה אמרו בשעת הסכנה
 מניחה על שלחנו ודיו].

* הערה: הנה לא נתפרש בדברי רבינו מה
 כונתו משום "מעשה שארע" וגם לא מצינו ברוב
 הראשונים שפירשו כיוצ"ב, אולם בס"ד מצינו את
 הדברים בהלכות חנוכה למהרז"ך שנדפס במוריה
 קובץ המועדים, ולתועלת הלומדים הבאנו לשונו;
 פי' מאי בשעת הסכנה מעשה היה בימי טריינוס
 שחיק טמיא שילדה אשתו בליל ט' באב והיו כל
 ישראל מתאבלים על חורבן בית המקדש, מת
 הולד בחנוכה והיו כל ישראל שמחים ומדליקין
 נרות בחלונות ושאר חסידי לא הדליקו אמרי'
 אילן לאילן [אמרו אלו לאלו] נדליק או לא
 נדליק, נדליק מה דהוה הוה, אזולון אדלקו',
 [הלכו והדליקו] אמרי' לישנא בישא לאשתו של
 טריינוס אמרי' ל'י ה' כד ילדת הוה יהודאין אבילי'
 וכד מת הוה יהודאין בדיחי' ומדליקי' בוציניא
 שלחה ואמרה לבעלה עד דאת מכבש ברברי' תא
 כבוש יהודאין דמרדו בך, שיעיר גרמיה דהוה אתי
 ב' בעשר' יומי אטעיני' רוח' אחא לחמשי יומי,

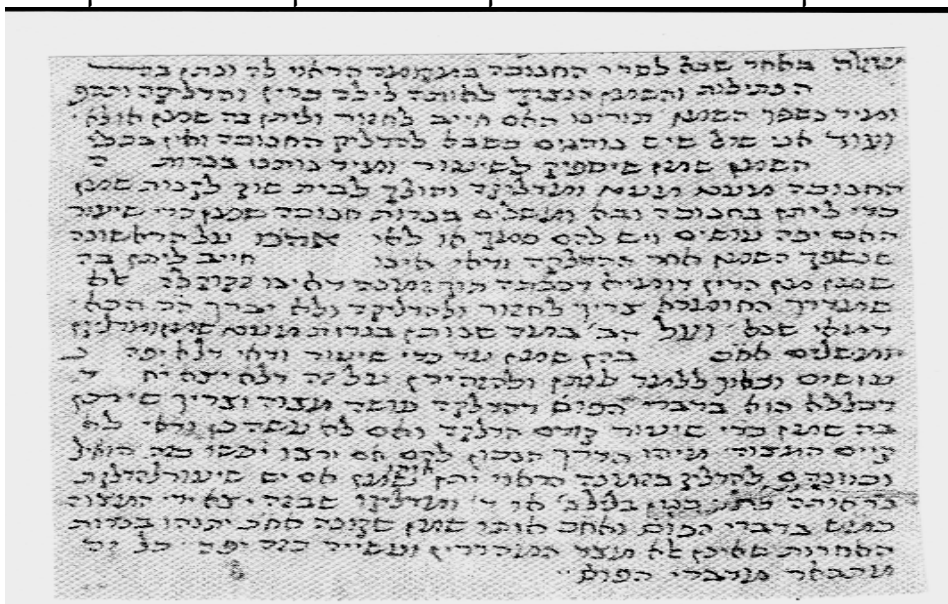
◇ געזונות ◇

תשובות כמוהר"ר חיים קורח זיע"א מכת"ק עם מקורות וביאורים
מאת הגאון רבי פנחס קורח שליט"א
 רב ביהמ"ד שערי הלכה ב"ב
 ומח"ס בית מועד ואורח מישור

ב' שאלות בדיני נר חנוכה

לק"י

בדין נשפך השמן אחר שהדליק
 ובדין אם מותר להשלים שמן לשיעור הדלקה אחר שהדליק

שאלה. באחד שבא לסדר החנוכה במקומה הראוי לה ונתן בה הפתילות והשמן הנצרך לאותה לילה כדין, והדליקה, ותכף ומיד נשפך השמן, יורינו האם חייב לחזור וליתן בה שמן או לא.
 ועוד אני שואל שיש נוהגים כשבא להדליק החנוכה ואין בכלי השמן שמן שיספיק לשיעור, ומיד נותנו בנרות החנוכה מעט מעט ומדליקה, והולך לבית שוק לקנות שמן כדי ליתן בחנוכה ובא ומשלים בנרות חנוכה שמן כדי שיעור, האם יפה הם עושים ויש להם סמך או לאו.

תשובה. אה"מ (אמר המעתיק) על הראשונה שנשפך השמן אחר ההדלקה ודאי אינו חייב ליתן בה שמן מן הדין, דומיא דכבתה תוך זמנה דאינו זקוק לה, אלא שמדרך החומרא צריך לחזור ולהדליקה ולא יברך, ה"ה הכא דמאי שנא.

ועל השנית במה שנותן בנרות מעט שמן ומדליק ומשלים אח"כ בהן שמן עד כדי שיעור ודאי דלא יפה עושים, וצריך ללמד אותן ולהזהירן על זה דלא יצא ידי חובתו, דכללא הוא בדברי

הפוסקים דהדלקה עושה מצוה, וצריך שיתן בה שמן כדי שיעור קודם הדלקה, ואם לא עשה כן ודאי לא קיים המצוה.

מיהו הדרך הנכון להם אם ירצו יעשו כזה, הואיל וכוונתם להדליק בזמנה הראוי יתן אותו שמן אם יש שיעור להדלקת נר אותה לילה כגון בליל ג' או ד' ומדליקן שבזה יצא ידי המצוה כמ"ש בדברי הפוסקים, ואח"כ אותו שמן שקונה אח"כ יתנהו בנרות האחרות שאינן אלא מצד המהדרין ועשייה כזה יפה. כל זה מתבאר מדברי הפוסקים.

מקורות וביאורים

ומש"כ מו"ז שמדרך החומרא צריך לחזור ולהדליקה, הנה פשט לשון הרמב"ם ושו"ע שאין זקוק לה משמע שאין צריך להחמיר, ולשון הרמ"א: ואם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה אין לברך עליה. ומשמע לכאורה דמדינא אינו צריך להחמיר לחזור ולהדליקה. אך המג"א שם כתב וראוי להחמיר ולחזור ולהדליקה בכל ענין. והו"ד בשתילי זיתים סק"ג. והם מקור דברי מו"ז.

ומש"כ מו"ז בתשובה לשאלה השנית בדין נתינת שמן מועט שאין בו שיעור הדלקה בנרות חנוכה ואח"כ מוסיפים שמן בזמן שהוא דלוק דלא יפה הם עושים, הנה מקורו במש"כ בשו"ע סי' תרע"ה ס"ב וז"ל: יש מי שאומר דכיון שהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו. עכ"ל. ומקורו בדברי הרא"ש במס' שבת פ"ב סי' ז'. ועיין פר"ח שהקשה דכיון שמקור דברי השו"ע הוא מדברי הרא"ש והטור ולא אשכחן מאן דפליג עלייהו והדין טעמו ונימוקו עמו אמאי כתבו בשם יש מי שאומר ולא כתבו בסתם. ע"כ. ולכאורה צ"ב דדין זה שצריך ליתן שמן בשיעור זמן הדלקה דין מוסכם הוא בכל הפוסקים שהנה זה לשון הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד ה"ה וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק. ע"כ. וכ"פ בשו"ע סי' תרע"ב ס"ב הילכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור (כלומר של חצי שעה). ויתירה מזו שאף הרא"ש עצמו שם סי' ג' כתב אי נמי לשיעורא שיש ליתן שמן בנר שיהא דולק כשיעור הזה. וא"כ צ"ב אמאי כתב השו"ע דין זה בשם יש מי שאומר, ולכאורה זו קו' הפר"ח.

ואשר נראה לומר בזה דדין זה שכתב הרמב"ם והרא"ש בסי' ג' מקורו ממש"כ הרי"ף בביאור תי' הגמ' שבת כ"א ע"ב על הקושיא אמאי כבתה אין זקוק לה והא מצותה משתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה,

בדין הדליקה וכבתה שאין זקוק לה להדליקה, הוא בגמ' שבת כ"א ע"ב מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה, וכך נפסק ברמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"ה, ושו"ע סי' תרע"ג ס"ב וז"ל: הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אין זקוק לה וכו', ועיי"ש ט"ז שהקשה על השו"ע דדין כבתה אין זקוק לה אינו תלוי בדין הדלקה עושה מצוה, עיי"ש מש"כ בביאור ד' מר"ן. ועיי"ש בביאור הגר"א שהקשה כן על השו"ע וכתב: הוא לשון שו"ע בעצמו וצ"ע, ועיין ט"ז שכ' דר"ל כיון שהדליק קיים כבר המצוה וא"צ יותר, עכ"ל הגר"א. ודין זה דאין זקוק לה לא שנא אם כבתה מאליה או אם כיבה בשוגג אפ"ה אין זקוק לה, וכמש"כ בשו"ע שם.

ומקורו משו"ת הרשב"א סי' תקל"ט הו' בדברי הר"ן וז"ל: שאלת מ"ש גבי נר חנוכה כבתה אין זקוק לה, אם לאחר שהדליק בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג אם חייב להדליקה פעם שנייה או לאו, ואם יחזור וידליקנה צריך לחזור ולברך או לאו. תשובה. מסתברא שאינו חייב להדליקה דהוה ליה ככבתה דהדלקה עושה מצוה וכבר הדליקה, ואם בא להדליקה אינו מברך עליה דמצות הדלקה כבר עבדה. עכ"ל הרשב"א. ונראה דלפ"ז מבואר מש"כ מר"ן הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה וכו' דמר"ן לא נחית לפלוגתא אי הנחה עושה מצוה או הדלקה עושה מצוה, אלא טעמא דהרשב"א נקט שמטעם זה בכבתה אין זקוק לה, והם דברי הט"ז שם בישוב קושיתו. ועיי"ש פמ"ג מש"ז שם. ועל פי זה כתב מו"ז דבנשפך השמן דין כבתה דאין זקוק לה שייך כאן, דמה לי כבתה מאליה, או כיבתה הרוח, או כבה בשוגג, או נשפך השמן דינא חד להו. ובספרי האחרונים דנו בנשפך השמן אחר ברכות ההדלקה וקודם שהדליק והביאו לו שמן אחר אם צריך לחזור ולברך כיון שלא התכוין לברך על שמן זה, עיין שלמי תודה עמ' רי"ז.

ובשתיילי זיתים מהד' ידידי הרש"ג הביא הגהה מהרי"ץ על השו"ע בסי' תרע"ה שכתב יש מי שאומר שצריך שיתן שמן בנר וכו' והגיה מהרי"ץ הרב מעשה רוקח פ"ג דחנוכה הוכיח שכן דעת הרמב"ם. כלומר שגם לדעת הרמב"ם אם לא נתן שמן כשיעור קודם הדלקה לא יצא ידי חובתו. ולדברינו אין שום הוכחה מלשון הרמב"ם, דהנה זה לשון המער"ק בפ"ד ה"ד בדין אם כפה עליה כלי וכו' כתב הפר"ח ז"ל דבזה יש ליהזר לכפות הכלי קודם שידליקנה, דאל"כ צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה וכו'. ויפה כינן לפי היש מי שאומר דסי' תרע"ה דס"ל דצריך ליתן בה שיעור השמן קודם שידליקנה וכו', ודברי רבינו מוכיחים כן שכתב לקמן וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק, והוה ליה לכתוב וצריך שתהיה דולקת וכו', ומינה ודאי דצריך שיתן בה שמן שיעור השמן, אלא נראה דמילתא אגב אורחיה קמ"ל דס"ל כה"א הנ"ל דמתחילה צריך ליתן בה שיעור השמן דוקא, עכ"ל המער"ק.

ולדבריו קשיא טובא אמאי כתב בשו"ע יש מי שאומר וכו' אחר שהוא דין שהובא בהרי"ף ורא"ש ורמב"ם ואין בו חולק. ועל כרחך צריך לומר כמו שנתבאר דמלשון הראשונים אין שום הכרח דצריך ליתן כל שיעור השמן קודם הדלקה, דאפשר שתוך כדי זמן שהנרות דולקים יכול להוסיף, דסוף סוף דלקו הנרות מחמת השמן כשיעור זמן הדלקה, ודין זה שצריך ליתן קודם הדלקה את כל שיעור השמן הוא דין שהתחדש בדברי הרא"ש והטור, ואין הכרח שכן דעת שאר ראשונים ומשו"ה כתב מר"ן בלשון יש מי שאומר, ודו"ק.

ומש"כ מו"ז שיתן שמן כשיעור בנר אחד והשמן שקונה אח"כ יתנהו בנרות האחרים שאינן אלא מצד המהדרין, סברא פשוטה היא כיון שמעיקר הדין מצות נר חנוכה היא נר אחד בכל לילה, ושאר הנרות הן מדין הידור צריך שיעשה כן ליתן כל השמן שהוא כשיעור הדלקה בנר אחד, וכשישיג שמן יתנהו בשאר הנירות משום הידור וידליקם בלא ברכה שאין מברכים ברכה בפני עצמה על הדלקה של מהדרין. ועיין שו"ת רע"א תניינא סי' י"ג, ומשנ"ב סי' תרע"ב סק"ו מש"כ בדין ברכה על הידור. ועיי"ע שו"ת ש"ז ש"ק ט.

ומקור לסברא זו הם דברי המג"א בסי' תרע"א סק"א שכתב וז"ל: נ"ל דמי שאין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור והמותר יחלק לכולם, שאם

ותירצה הגמ' לא, דאי לא אדליק מדליק, ואי נמי לשיעורה. ופירשי לשיעורה שיהא בה שמן כשיעור הזה (משתקע החמה עד זמן שתכלה רגל מן השוק) ומיהו אם כבתה אין זקוק לה. והרי"ף כתב שני פירושים בביאור לשיעורה, האחד כלומר שצריך ליתן שמן לתוכו כדי שיהא דולק והולך עד השיעור הזה, (והוא כפירש"י), ופי' שני שאם היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו. והרמב"ם כתב שני הפירושים, דין שצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת עד שתכלה רגל מן השוק, וכן הדין שאם נשארה דולקת אחר הזמן אם רצה לסלקה רשאי. וכן כתבו הרא"ש והשו"ע, ומקורם בדברי הרי"ף.

והנה יש לפרש דמש"כ שצריך ליתן בה שמן כדי שתהיה דולקת כשיעור הזה, דלעולם יש לומר דאף אם נתן בתחלה שיעור מועט ובמשך ההדלקה הוסיף שמן כדי להשלים שיעור ההדלקה מהני, או אם היה לו גביעים קטנים שאינם מכילים כמות שמן של הדלקת חצי שעה וכל פעם הוסיף שמן מהני, כיון שסוף סוף נתן כמות שמן לזמן הדלקה של חצי שעה, או אם עשה מעל לניירות שפופרת כדי שתהא מנטפת שמן מהני, כיון שסוף סוף הדליק שמן בשיעור חצי שעה, לזה כתב הרא"ש דין נוסף בסי' ז' וכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיהא שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו.

ולדברינו אתי שפיר מה שהוצרך הרא"ש להוסיף דין זה אף שלכאורה כבר נכלל במש"כ בסי' ג' לשיעורא שיש ליתן שמן בנר שיהא דולק כשיעור הזה. ואתי שפיר מה שכתב מר"ן דין זה בשם יש מי שאומר כלומר שאינו פשוט בדברי שאר ראשונים כי אם בדברי הרא"ש והטור, ואין שום הכרח לומר דיוודו לזה שאר ראשונים. וכמשנ"ת דמדברי שאר ראשונים מבואר רק שצריך כמות שמן כדי הדלקה ולא התבאר איסור הוספה בתוך כדי הדלקה. ודו"ק. ועיין בשו"ת רביד הזהב בהגהותיו לשו"ע דטעם שכתב השו"ע דין זה בשם יש מי שאומר ולא כתבו בסתם משום דרפיא בידיה וכוונתו לחוש לדבריו לכתחלה ולא שיברך בהדלקה מחדש, ע"כ. ועיין שו"ת סק"י. ושנויה במחלוקת דהפר"ח ס"ל דחזור ומדליק בברכה והחמד משה וחיי אדם כתבו שלא יברך.

לפרסם הנס בכל לילה אלא ידליק כשיעור בליל א' ואם לא ישאר ללילות האחרות לית לן בה, ביכול הכתוב מדבר. ע"כ. ומינה נילף למש"כ מו"ז דבכהאיי גוונא שאין לו בשעת הדלקה שמן כשיעור כל הנרות לא יתן מעט בכל נר אלא בשעת הדלקה יתן שמן כשיעור בנר אחד, וכשיזדמן לו שאר השמן יתנהו בנרות האחרות.

יעשה לכולם בשוה לא ידלק אפי' אחד כשיעור. ואם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין לו כלל מוטב שידליק בכל לילה אחד, ויתן גם לחבירו דהא מדינא אין צריך אלא אחד. עכ"ל. והו"ד במשנ"ב וכה"ח, וצ"ב אמאי לא הביאו השת"ז. ובכה"ח הוסיף מש"כ בס' שדה הארץ ח"ג סי' ל"ד-ל"ה, דמי שאין לו שמן לכל שמונת ימי חנוכה רק כדי הדלקת לילה אחד לא יחלק השמן לכל הלילות

👉 הודעה חשובה 👈

מי שיש בידו מגנוזות חכמי תימן ורוצה לזכות בהם את הציבור, ושיזכו המחברים הקדושים זיע"א שיהיו שפתותם דובבות בקבר, נא יואיל לשלוח למערכת, ובעז"ה יפורסם במדור זה. וטוב עין הוא יבורך.

🌸 טעמים 🌸

🌸 למה שמונה ימים, והטעם לפי שכשנצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד קטן של שמן, והיה חתום בחותמו של כהן גדול, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. וקשה א"כ חיישינן שמא נגעו בו, והטעם משום דכלי חרס אינו מטמא מגבו אלא מתוכו, א"כ חיישינן שמא שפכו לתוכו שמן טמא או שמא שפכו ממנו קצת וטמאוהו, והטעם לפי שהיה מוצנע בקרקע ולא יכלו הגויים להסיטו, והחזיקוהו בחזקת שמן טהור. (מספר מפי חכמים בשם ח"א).

🌸 למה מברכין בכל לילה, והיה די לברך בלילה ראשונה ולא יותר, והטעם לפי שמצאו בפך ג' לוגין ומחצה, ונחלקו לשמונה ימים, הרי בכל לילה נס, לפיכך מברכין בכל לילה. (שם בשם ש"ה).

🌸 למה נעשה הנס במנורה, והטעם לפי שיש בה שבעה קנים לעומת ז' חכמות הנכללים בתורה, ולעומת ז' ספרים שבה, כמ"ש חצבה עמודיה שבעה. (שם בשם ח"י).

◇ בירור הלכה ◇

הגאון רבי אברהם אריה שליט"א

רב ביהמ"ד תורה והוראה ב"ב

וראש כולל נוה נתן תל אביב

א. איסור השתמשות בנר חנוכה

ב. ברכת נר חנוכה בבית הכנסת

איסור השתמשות בנר חנוכה

דהתם במנורה מכיון דהוי איסור חפצא דהוא קודש לכן אסור בהנאה והנהנה ממנו מַעַל, משא"כ בנר חנוכה כל האיסור הוא רק על ה"גברא", ומטעם אחר הוא, והוא שע"ז לא ניכר ה"פירסומי ניסא" כי הרואה אומר דלצרכו הדליקה והוי ממעט בפירסומי ניסא ולהכי כשמניח נר נוסף איכא הכירא, וכפיש"כ רש"ז"ל (שם) ד"ה נר אחרת, לעשות היכר לדבר, עכ"ל, ועוד כ' (שם) בד"ה צריך נר אחרת, דאי לא, לא הוי היכר, עכ"ל. וכ"כ (לעיל מיניה) בד"ה ואסור להשתמש לאורה, שיהא ניכר שהוא נר מצוה וליכא למיחש להטייה, עכ"ל. וכן העלו הר"ן (שם) [הובא בשת"ז (שם סעק"ב) ב' המג"א (שם סעק"ה) משמו], והנמו"י (שם) כאותו ל' של רש"י עיי"ש.

וע"ע לרבי"ה המאירי (שם ע"א) שהעלה ג' שיטות לאיסור ההשתמשות, האחת, מטעם "ביזוי מצוה" ולשיטה זו הוא נוטה ומסיק בסו"ד, כמו"כ לשיטה זו יש איסור השתמשות כל זמן המצוה ולאחר קיום זמן המצוה שרי בכל השתמשות אף דחול, השנית, טעם איסור ההשתמשות בא מטעם הרואה האומר לצרכו הוא מדליקה ולכן במקום שאין חשש מותר בתשמיש, והשלישית, שאותה הוא דוחה לבסוף היא שיש איסור הנאה בהשתמשות משום שיש בה קדושה גמורה, עיי"ש.

ולפי"ז, לדידן דקיי"ל דמותר בתשמיש היכן שיש נר אחרת אתי או כשיטה א' משום "ביזוי מצוה" ולכן שיש נר אחרת ליכא בזה ביזוי, או כשיטה ב' שהיא רק מטעם שלא יאמרו לצרכו הוא מדליקה וכשיש נר אחרת הרי בזה דוחה את החשש הנ"ל, ואת"ש.

וכן מבואר יסודינו זה ביתר שאת בלשון הלבוש (שם סע"ב) וז"ל, ולשמא יטה ג"כ ליכא למיחש,

איתא בגמ' שבת (דף כא:), ת"ר, נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו' ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו, אמר רבא צריך נר אחרת להשתמש לאורה, ואי איכא מדורה לא צריך, ואי אדם חשוב הוא אע"ג דאיכא מדורה צריך נר אחרת ע"כ. והובאה הלכה זו בכל הפוסקים ואחרון בקדש מרן בשלחה"ט (סי' תרעא סע"ה) עיי"ש כאותו ל' של הגמ'.

והנה דין זה שצריך נר אחר כדי להשתמש לאורה הוא משום שאסור להשתמש לאור נר חנוכה וכלשון חז"ל במס' סופרים (פ"כ הל"ו) בפסקת "הנרות הללו" שתקנו לומר אחר הברכות של נר חנוכה, ובתוך הלשון אנו אומרים "ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד", והובא להלכה במרן (סי' תרע"ג סע"א) בזה"ל, ..., לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול ואפי' לבדוק מעות או למנות לאורה אסור אפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה אסור, ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה, ונוהגים להדליק נר כדי שאם ישתמש לאורה יהיה לאור הנוסף שהוא אותו שהודלק אחרון ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות של מצוה עכ"ל.

ויש להקשות לכאורה מה מועיל מה שמדליק נר נוסף, והאם כשמשתמש הוא משתמש רק לאור הנר הנוסף בלבד, ואם כי המג"א (שם סעק"ד) כ' דלכתחילה אסור להשתמש אצל הנרות ממש כ"א ליד הנר הנוסף או השמש מ"מ עדיין קשה וכי אפשר לצמצם.

והנראה לענ"ד לומר, שכל איסור ההשתמשות מנר חנוכה אינו איסור חפצא כמו נר של המנורה במקדש

להזהיר ע"ז, ב. מאי טעם הוא זה שאם אין לנו רשות להשתמש בהם – כדי להודות לשמך. ולפי דברינו הנ"ל את"ש שכל הטעם שאסור להשתמש אינו איסור חפצא אלא איסור גברא מטעם שיאה היכר וכל' הפוסקים והראשונים הנ"ל וא"כ זה שאמרו קודש הם אין הכוונה באיסור חפצא אלא המשיך והסביר דבריו שאסור את זה כ"קודש" אך ורק בגדר של איסור גברא, וזהו ואין "לנו" רשות להשתמש בהם, ולכן בזה שאין אנו משתמשים בהם יש היכר לפרסום הנס וממילא יש מקום להודות לשמך ודוק.

ולפי"ז יש להבין את הפלוגתא המובאת לעיל (בל' מרן) אם מותר להשתמש תשמיש של קדושה לאור נ"ח, דהפוסקים האוסרים אף תשמיש של קדושה ס"ל להתקנה היתה באיסור השימוש כעין האיסור במנורת המקדש, ואלו הפוסקים המתירים ס"ל דלא היתה התקנה בחומר האיסור כמו המנורה ממש.

ומ"מ גם להאוסרים הנ"ל אין האיסור בגדר איסור הנאה, אלא דס"ל דאיסור מבחינת השימוש כעין המנורה, אבל האיסור הוא רק על ה"גברא" בצורת השימוש. ועוד מבואר מן הפוסקים שכל האיסור הוא רק היכן שרואין שמשמש באופן הניכר שמעיין לאור הנר משא"כ היכן שאין ניכר וכגון שמהלך לאור נ"ח שלא יכשל או שיושב בחדר הדולק שם נר חנוכה ללא שום שימוש, אין איסור בדבר ומותר הוא דלא אסרו רק היכן שמשמש באופן מעשי או מיוחד, אך כשאין לו צורך באור זה לא אסרו, ועיין בזה בפר"ח (שם) ומשם המהריק"ש, עיי"ש.

שהרי אף בחול אסור להשתמש לאורו, והטעם כדי שיאה "ניכר" לכל שהוא נר של מצוה לפרסם הנס וכו', עכ"ל.

שו"ר אחר העיון שכ"ה מבואר ומוכרח להדיא יסודינו זה מל' הגמ' (שם דף כב.) ז"ל, אמר רב יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קדושה יש בה, מתקיף לה רב יוסף וכי דם קדושה יש בו דתניא, ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהו מצות בזויות עליו ה"נ שלא יהו מצות בזויות עליו ע"כ, ודוק.

ואיברא, עדיין צריך להבין לכאורה מל' פיסקת "הנרות הללו" שאנו אומרים בהדלקת הנרות ובתוך כך הפסקא "הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם", הרי מבואר לכאורה מל' זה קודש הם שאיסורן הוי איסור "חפצא".

וליישב את זה הנה כ' הלבוש (שם בהמשך לשונו), ועוד כיון שע"י נס שנעשה במנורה תקנוה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל וכו' ואפי' תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורו הנהיגו לאיסור וכו' עכ"ל דוק מל' הלבוש, שאין זה איסור ממש אלא עשאוה כמנורה, וגם זה הדגיש הלבוש וכו' הנהיגו ולא איסור ממש עשאוה ודוק.

[אגב: יש לדקדק בל' המ"ס הנ"ל-הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות לשמך וכו' ע"כ, א. א. "קודש" הם ממילא אין רשות להשתמש בהם ומאי צריך

ברכת נר חנוכה בבית הכנסת

וכ"ז את"ש למנהגם שמברכין על הלל דר"ח, אך אנן דקיי"ל דאין מברכין על הלל דר"ח וכפיש"פ מרן (סי' תכב סע"ב) כדברי רבי' הרמז"ל, וכ' שם האחרונים (ועיין פר"ח) דהיינו טעמא, משום דאין מברכין על "מנהג", א"כ הדרא קושיא לדוכתא, וביותר קשה לי, דהנה ראיתי למרן גופא בב"י (שם) דהעלה את דברי הריב"ש כלשונו המלא עיי"ש, ולכאורה מה שיישב בזה אחר שדעתו דאין לברך על המנהג, וכל דברי הריב"ש זה רק לשיטת הסוברים דמברך על ברכת ההלל בר"ח?

כתב מרן בשלחנו הטהור (סי' תרעא סע"ז) וז"ל, מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח וכו', ובביה"כ מניחו בכותל דרום, ומדליקין מברכין (בביה"כ) משום פרסומי ניסא וכו', עכ"ל.

והקשו האחרונים (עיי' מ"ב שם סע"ק מד, ועוד) על מרן, שהרי ברכת נ"ח בביה"כ הוא רק מנהג? והשיבו על פי הריב"ש שכ' דהוי כמו שמברכין על הלל בר"ח אע"פ שאינו אלא מנהג, עיי"ש.

שממשיכה מטרת המצוה ויסודה והיא ה"פרסומי ניסא", וזה שייך גם היום.

איברא, בהמשך דבריו של הב"י (שם) העלה טעם ב' (להדלקת נ"ח לביה"כ) וכתב עוד [הכ"ב] טעם אחר, שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם שיש בזה פרסום גדול להש"י וקידוש שמו כשמברכין אותו במקלות וכו' עכ"ל. ולפי"ז יש ליישב קצת דברי מרן הנ"ל, דבאמת את דברי הריב"ש לא העלה תחילה ורק אחר שהעלה את תרי טעמי הכ"ב המשיך בלשונו וכ' בזה"ל, וזה לשון הריב"ש בתשובה, המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה ומברכין על זה כמו שמברכין על הלל דראש חדש אף על פי שאינו אלא מנהג וכו', עכ"ל. א"כ י"ל דכל מה שהעלה דברי הריב"ש הוא רק כדי לציין את תוקף המנהג שהוא מנהג ותיקין, ואת"ש.

ובאמת יש לדייק שכן הבין בפשטות רבי' השת"ז, דהנה ציין (שם בסע"ק כא) על האי הלכתא דמברכין בביה"כ וז"ל, לפי שיש בזה פרסום גדול וקידוש שמו ית' כשמברכין אותו במקלות (ב"י) עכ"ל, ובזה שציין את טעם הכ"ב הנ"ל בלבד רצה ליישב בפשטות דברי מרן דלא תקשי אהדי ודוק, ואת"ש. גם תלמידו הגדול מהרי"ץ ז"ל, בסדורו ע"ח (ח"א דף קס:) רמז ליישב דברי מרן, דאחרי שהעלה הדין שמדליקין בביה"כ ומברכין ומשם מרן השו"ע סיים בזה"ל,

ובכל-בו ראיתי שנהגו להדליק להוציא מי שאינו בקי ומי שאינו זריז עכ"ל, ודוק.

אח"כ ראיתי שהעלו האחרונים את דברי החכם צבי בתשו' (סי' פח) ועיינתי שם שנשא ונתן בדברי מרן הב"י ונגע בדברינו ובמה שיישבנו שאולי סמך מרן בעיקר על דברי הכ"ב, עיי"ש.

וליישב הדברים נראה בב' דרכים, האחת, דהנה מרן העלה (שם) קודם ב' טעמים (ב' הכל-בו) לתקנת ההדלקה בביה"כ האחד, משום האורחין שאין להם בית להדליק, וכעין שתקנו להם קידוש בביה"כ אך בטעם זה יש ליישב רק בזמנם שהיו האורחים אוכלים בביה"כ, אבל בזמנינו שאין כ"ז לכאורה הוי ברכה לבטלה.

אך הנה עיין למרן השו"ע (סי' רסט) שהעלה האי מנהגא וז"ל, נוהגין לקדש בביה"כ וכו' ומעיקרא לא נתקן אלא בשביל אורחים דאכלי ושתי בבי כנישתא להוציאם י"ח, ועכשיו אע"ג דלא אכלי אורחים בבי כנישתא לא בטלה התקנה וכו' עכ"ל, הרי מבואר בדברי מרן שאע"פ שבטל הטעם לא בטלה התקנה. וה"ה לנידון דידן י"ל, דאע"פ שבטל טעם המנהג שמדליקין בביה"כ כי כ"א מדליק בין כך בביתו מ"מ י"ל שלא בטלה התקנה, ומקור יסוד זה העלה מרן בביתו (שם) משם הר"ן שהעלה ראייה מברכה מעין שבע שאף שנתקנה רק משום העם שבשדות, ואף דהיום ליתא להאי טעמא, ואף שכולם בביה"כ, מ"מ כיון דאיתקן איתקן.

וכן העלה משם רבי' הרמז"ל בתשו' (פאר הדור סי' קמח) לעניין ש"ץ שחוזר התפלה דאף שנתקנה החזרה כדי להוציא את מי שאינו בקי ולמעשה חוזרין על התפלה אף אם אין מי שאינו בקי מפני שכבר התקינו, וסיים בדברי הרשב"א בתשו' (ח"א סי' לז) שכ' ביותר מזה שצריך לחזור אחר קידוש לביה"כ בהטעימו שתקנה קבועה היא, עיי"ש.

ואע"פ שסיים שם מרן בביתו בזה"ל, ובארץ ישראל נהגו שלא לקדש בביה"כ והוא הנכון, וכן סיים בשלחה"ט (שם) בזה"ל, אבל יותר טוב להנהיג שלא לקדש בביה"כ, וכן מנהג ארץ ישראל, עכ"ל. מ"מ יש לחלק בזה, והוא דהתם אחר שבטל טעם התקנה אין שום טעם להמשיך במנהג משא"כ הכא י"ל

הודעה חשובה

אברכים ובני הישיבות מוזמנים בזה לשלוח מד"ת בתורת רבותינו פוסקי חו"ר תימן ובראשם רבותינו השתילי זיתים ומהרי"ץ שממיהם אנו שותים, וכן מו"מ בד' ש"פ. בעז"ה יתקבלו למערכת לפרסום חידושי תורה והלכה מוקלדים ומוגהים בלבד.

כתית למאור

ביאורים בדברי מאור גולת תימן רבינו השתילי זיתים זיע"א

הגאון רבי חזקיהו דחבש שליט"א

רב ק"ק "שתילי זיתים" ראש העין

ומח"ס שתילי זיתים (תכלאל) עם פירוש באר מרים ג' חלקים.

א. חיוב מוכר כסותו בנר חנוכה ובנר שבת

ב. אמירת קדיש אחר כל ספר וספר

ג. הוצאת ס"ת בזה אחר זה ולא בבית אחת

חיוב מוכר כסותו בנר חנוכה ובנר שבת

לענין שיהיו נאים יותר משל שבת, אבל לכבדו, למה יגרע למכור בגדיו ?

ויש לומר דכבוד שבת בראשית חמור בכל מילי, דהא איכא גביה כרת או סקילה או חטאת, וגבי יום טוב ליכא אלא מלקות כמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות שביתת יום טוב, ומינה לכבדו ולענגו כמו בשבת, לאו דוקא הוא, שאם כן, היינו צריכים לצאת לקראתו כשבת כמו שנתבאר בסימן רס"ב, וכן דברים שנתבארו בסי' ר"ג, וכן גבי ספר תורה ביום טוב ה' עולים ובשבת שהוא קדוש יותר ז', וכמה דברים, ועיין תוספות יום טוב (מגילה פ"א מ"ה) במשנת אין בין יום טוב לשבת, עכ"ל.

ומתוך דברי רבינו עולה, דבשבת חנוכה לא ימכור כסות שבת לצורך נר חנוכה, שהרי אינו מוכר כסות שבת אפילו לצורך נר שבת שקודם לנר חנוכה, ונמצא דמה שנתבאר בסימן תרע"א דמוכר כסותו לצורך נר חנוכה, היינו דוקא בשאר ימים, ולא אשתמיט אחד מהפוסקים לחלק בכך, ואדרבא, מסתמיות לשון השו"ע וכל הפוסקים, נראה שאין חילוק בזה בין שבת חנוכה לשאר ימי חנוכה, ונראה דפשיטא ליה לרבינו דיש לחלק בזה, ואדרבא, דין נר שבת שאינו קודם לכסות, מגלה על דין נר חנוכה.

וזהו דלא כהרב "מחצית השקל" בסימן רס"ג סק"ה שציין לסימן תרע"א, שצריך למכור כסותו לצורך נר חנוכה, וכתב דמאחר שנר שבת עדיף מנר חנוכה

בסימן תרע"א ס"א כתב השו"ע וז"ל, "צריך ליהדר מאוד בהדלקת נרות חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק", ע"כ.

וכתב על זה רבינו ה"שתילי זיתים" בחידושו בספר "רביד הזהב" וז"ל : יש לשאול מה טעם גבי נר שבת לא חייבוהו למכור כסותו כמו הכא, דבסימן רס"ג הלכה ב' כתב השו"ע : אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת הוא, ולא הזכיר שימכור כסותו, ואשכחנן גבי נר חנוכה ונר שבת, נר שבת עדיף משום שלום ביתו, כדאיתא בסי' תרע"ח וסי' רס"ג.

ויש לומר דבשבת הבגדים הם מכבוד היום, דאיתא מדרשא ד"וכבדתו" כדאיתא בסי' רס"ב, ולא דחין לה משום שלום ביתו.

אלא דקשה דהא יום טוב אמרינן נמי שצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת (עי' סי' תקכ"ט) והבגדים הם הכיבוד, ואמרינן גבי ארבעה כוסות אם אין לו יין ימכור מלבושו, והתם ג"כ מדרשא ד"ולקדוש ה' מכובד", ותירץ המגן אברהם בסימן תע"ב, דנר שבת קודם לד' כוסות משום שלום ביתו, ואם כן מאי שנא דלנר חנוכה ולארבעה כוסות ימכור, ולנר שבת דהוא עדיף משניהם לא ימכור, והא דאמרינן טעמא לבגדי יום טוב משום שמחה, אינו אלא

שמנים הפסולים לנר שבת וכשרים לנר חנוכה, ושפיר ידליק בו נר חנוכה ולא יתחייב ליקח לנר שבת, עכ"ל.

וכבר קדמם רבינו ה"שתילי זיתים" בדקדוק זה בספר "רביד הזהב" הנ"ל ואין צורך בהכפלה, אלא דלדעת רבינו גם כשימכור כסותו ויכול ליקח בו שתי נרות, אחד לנר שבת, ואחד לנר חנוכה, לא ימכור כסותו, כי זה סברא בפני עצמה, לא מוכרים כסות שבת שזה מדרשא "וכבדתו", בשביל שלום ביתו, וגם כשיש לו נר שבת, לא ימכור בשביל נר חנוכה, כי ענין הכסות חשוב דהוי מדברי קבלה (כלומר מדברי הנביאים) מדרשא ד"וכבדתו", ומדבריהם משמע דהיא דימכור כסותו ויכול ליקח בו שתי נרות, אחד לשבת, ואחד לחנוכה, או בכהאי גוונא שיש לו נר לשבת וצריך למכור לצורך נר חנוכה, שמוכר כסותו, ואין כן דעת רבינו, ואין כל אפשרות למכור כסות שבת שחשוב הוא ביותר משאר דברים שהוא מדברי נביאים מדרשא "וכבדתו".

ופשוט שאין כל מקום למה שהעירו שיקנה שמנים הפסולים לנר שבת וכשרים לנר חנוכה, שכל זה לשיטתם בחשבון הדברים וכו"ל, ואין צורך בהכפלה, אבל לדברי רבינו פשיטא שלא ימכור בכדי לקנות שמנים הפסולים לנר שבת, וכשרים לנר חנוכה, שהרי כל עיקר הסברא שאינו מוכר כסותו, כי זה חשוב ביותר דהוי מדברי נביאים מדרשא "וכבדתו", ומה לי שמנים כשרים ומה לי שמנים פסולים, ופשוט.

כל שכן שצריך למכור כסותו לצורך נר שבת עיי"ש, ולדעת רבינו אינו כן, דדוקא בחול מוכר כסותו אבל לא בשבת.

שוב ראיתי בספר "שלמי תודה" עמ' רמ"ח להגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א, שהביא דברי הרמב"ם פ"ה מהלכות שבת הל' א' שכתב, אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת, ובהלכות חנוכה פ"ד הלכה י"ב כתב הרמב"ם, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק, וכתב וז"ל: ושמעתי ממרן הגאב"ד דפוניבז' רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, שדקדק מכאן דס"ל לרמב"ם דלנר ביתו אינו חייב למכור כסותו, ואינו חמור לענין זה כמו נר חנוכה דחייב למכור כסותו, ונסתפק לפי זה היאך יהיה הדין בערב שבת של חנוכה, אם אין לו מעות לא לנרות שבת ולא לנרות חנוכה, ויש לו כסות שיכול למכרו וליקח בדמיו נר אחד בלבד, האם מחויב למכרו, דהרי נר שבת ונר חנוכה, נר שבת קודם משום שלום ביתו, וא"כ אם ימכור כסותו ויקח בו נר אחד הרי יצטרך להדליק בו נר של שבת ומשום נר שבת הרי אינו חייב למכור כסותו, ואם כן אפשר דבכהאי גוונא לא יתחייב כלל למכור את כסותו, ונמצא, דבימי החול של חנוכה חייב למכור כסותו לנר חנוכה, ובערב שבת של חנוכה אינו חייב למכור, וזה דבר חדש, וצ"ע.

עוד הביא שם וז"ל: ויש שהעירו דאי נימא דנר חנוכה עדיף מנר שבת בדין מוכר את כסותו, א"כ בערב שבת חנוכה כשיש לו למכור כסותו שיש בו כדי לקנות נר אחד בלבד, יכול למכרו וליקח בו

העולה לדברי רבינו "השתילי זיתים" שדין מוכר כסותו בנר חנוכה הוא בימי החול, אך בערב שבת של חנוכה לא ימכור כסותו.

הוצאת ס"ת בזה אחר זה ולא בבת אחת

הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתם מן המצוות ע"כ. רבינו ה"שתילי זיתים" העלה תחילת הגהת הרמ"א והשמיט מה שהוסיף רמ"א: "ומוציאין ב' ס"ת

בשו"ע קמ"ז סעי' ח' כתב מרן, ביום שיש שני ספרי תורה לא יפתחו השני ולא יסירו המפה עד שיגללו הראשון. ובהגה"ה, ואין מסלקין

אחר זה ולא בבת אחת, ראייה מיהא איתא ממקורות אלו שהובאו במ"א ובפר"ח, ועכ"פ היה לו לציין לשם וצ"ב.

וביותר צריך ביאור גדול מה שכתב שהרמב"ם לא זכרו, שהרי הרמב"ם בפ"ג מהלכות תפילה הלכה טו' כתב וז"ל, בכל יום שמוציאין שני ספרים או שלושה אם הוציאו זה אחר זה, כשמחזיר הראשון אומר קדיש ומוציא את השני וכו' ע"כ, ומשמע שכוונת הרמב"ם שכך הוא המנהג להוציא הספרים זה אחר זה, דלא מסתבר שהרמב"ם יכתוב דין דיעבד ולא יזכיר כיצד המנהג לכתחילה.

ומצאתי און לי בדברי ה"אור זרוע" בהלכות שבת סימן מ"ח, וז"ל: וכתב הרב משה מיימון, בכל יום שמוציאין שני ספרים או שלשה, אם הוציאו זה אחר זה וכו'. ומדכתב אם הוציאו זה אחר זה, משמע שאם רוצה להוציא שניהם כאחד הרשות בידו והיינו כמנהגינו (כלומר מנהג אשכנז) ע"כ. הרי שהבין דמה שכתב הרמב"ם אם הוציאו זה אחר זה, זהו מנהג מקומו של הרמב"ם, דאם איתא דהרמב"ם מירי בדיעבד אבל לכתחילה מוציאים כל הספרים יחד, היה לו לבעל ה"אור זרוע" לומר דמשמע מדברי הרמב"ם כמנהגם ודו"ק.

גם מרן בכס"מ שם כתב וז"ל: כוונת רבינו (הרמב"ם) נראה שאם הוציאים בבת אחת כמנהגינו היום (אצל הספרדים), - אין צריך קדיש אלא אחר אחרון וכו' ע"כ, דמשמע קצת דבזמן הרמב"ם נהגו להוציא בזה אחר זה ואף אם נפרש לשון הרמב"ם דמירי בדיעבד, אבל מנהגם להוציא הספרים בבת אחת, הנה זהו נגד מנהגינו והיאך כתב המהרי"ץ שהרמב"ם לא זכרו, ומצוה גדולה ליישב.

וארווח לך השתא מה שרבינו ה"שתיילי זיתים" לא הביא מקור למנהגינו מלבד מה שכתבנו לעיל ש"סמך" על המעיין, שיראה הדברים ב"מגן אברהם" וב"פרי חדש", לפי שהדברים באים במפורש בדברי הרמב"ם.

כאחד, ותופסין בשנית עד שקראו בראשונה, ע"כ, וזהו שמנהגנו שאין מוציאין שני הספרים בבת אחת וכמו שכתב רבינו להדיא בסי' תרפ"ד ס"ק ט' (הנ"ל) וז"ל: ולעניין קדיש כיון דמנהגינו להשלים השבעה בראשון ולהוציא בזה אחר זה ולא בבת אחת וכו' ע"כ.

ורבינו לא כתב מקור למנהגינו, שסמך על המעיין שיראה שכבר השיגו על דברי רמ"א, שכן כתב ה"מגן אברהם", וצ"ע דמנא לן למעבד דלא כירושלמי, ועוד דבגמרא דילן ביומא דף נ"ז איתא, ההוא דנחית קמיה דרבא ואמר, נטל דם הפר והניח דם השעיר, ואמר ליה, אימא הניח דם השעיר ונטל דם הפר, א"כ הראה לן דצריך שיניח הראשונה קודם ואח"כ ליטול השנית.

ובסוטה דף ה' אמרינן, אין משקין שתי סטות כאחד, ואין מטהרין שני מצורעין, ואין רוצעים שני עבדים, ואין עורפין שתי עגלות כאחד שאין עושין מצוות חבילות ע"כ, גם הפרי"ח העיר על רמ"א מהגמ' יומא דף ע: ונייתי אחרינא ונקרי וכו', דנראה מזה שלא היה דרכם להוציא השני עם הראשון, רק אח"כ וכו' עיי"ש.

והנה המהרי"ץ בע"ח ח"א דף סה: לאחר שהעלה דברי רמ"א במילואם כתב וז"ל: ומנהגינו שלא להוציא השני עד שגמרו הקריאה בראשון, אולי נהגו כן שלא נמצא הדבר מפורש בגמרא בבלי וגם הרמב"ם לא זכרו, ויש ראייה מסימן כ"ה סע' י"א, שלא יוציא תפילה של ראש מהתיק עד שכבר הניח הראשונה עיי"ש. ודברי המהרי"ץ צריכים ביאור, חדא, דמדוע לא הביא ראייה למנהגינו מהירושלמי, ובפרט שהמ"א הביאו.

גם היה לו להביא הראיות מהבבלי שהביאו המ"א והרב פר"ח, ושניהם מנושאי כליו של השו"ע שהמהרי"ץ רגיל להזכירם תדיר, ואף שיש לומר, שבמקורות שהובאו שם כתוב שלאחר גמר הקריאה מחזירים הספר למקומו ורק אח"כ מוציאין את השני וזה לא כמנהגינו דהגם שמוציאין השני לאחר שקראו בראשון, מ"מ אין מחזירין הראשון עד שהוציאו את השני, הנה לעיקר העניין שמוציאין זה

העולה מכל האמור לעיל, כשמוציאין שני ספרים או שלושה, מוציאין אותם זה אחר זה, ולא בבת אחת, ואין לשנות דיש לזה נפקא מינה נמי לעניין הקדיש.

אמירת קדיש אחר כל ספר וספר

ואחר העיון והחיפוש האיר ה' עיני בבאור דברי רבינו הגדול מאור גולת תימן, וכפי שידוע לכל צורב ולומד בספרי רבינו, שדרכו לכתוב הדברים בקיצור גדול, כדרכן של ראשונים כמלאכים, ולעצם גדולתו הדברים פשוטים וסמך על המעיין, ובתוספת תיבה אחת דברי רבינו ברורים ומאירים, וזה כוונת רבינו השת"ז, טעמם לפי שאין קורין בראשון רק ששה והיינו בשבת שיש בו שני ספרים נוספים, כלומר הכל יחד שלשה ספרים, אבל בשבת דעלמא-כלומר שיש רק ספר אחד בלבד או ביום שאין בו רק ספר אחד נוסף, כלומר יחד שני ספרים, אזי מנהגם שגומר הפרשה עם השבעה ואומר קדיש, והכל בא על מקומו בשלום ודו"ק.

וביאור העניין כך הוא, כשמוציאים שני ספרים כו"ע נוהגים להשלים שבעה קרואים בספר ראשון ואומרים קדיש אחריו, שהרי נשלם מנין הקרואים וכן אומרים קדיש אחר ספר שני, אולם כשמוציאים שלושה ספרים וכגון שחל ר"ח טבת בשבת, או בר"ח ניסן שחל בשבת. לנוהגים כדעת השו"ע וקורין בראשון ששה, אין לומר קדיש אחר ספר ראשון שהרי עוד לא נשלם מנין הקרואים אבל אומרים קדיש אחר ספר שני שקרא בו השביעי, שאז נשלם מנין הקרואים, וכן אומרים קדיש אחר ספר שלישי שקרא המפטיר, ולפי מנהגינו שאפילו כשיש שלשה ספרים קורין שבעה בראשון א"כ נשלם מנין הקרואים, אומר קדיש אחריו, וכן אומר קדיש אחר ס"ת שני, וכן אומר קדיש אחר ס"ת שלישי. צא וראה, שבחז"מ פסח דאין משלימין מניין הקרואים אלא בספר שני, אין אומרים קדיש אחר ס"ת ראשון וזה יסוד לכל בנין, וכשמוציאים שלושה ספרים, תלוי בחילוק המנהגים, וכנ"ל.

בשו"ע סימן תרפ"ד הלכה ג' כתב, אם חל ר"ח טבת בשבת מוציאים ג' ספרים וקורים ששה בפרשת השבוע, ובשני קורא בשל ר"ח ומתחיל בכיום השבת, ובשלישי קורא מפטיר בשל חנוכה,

ו"בשתיילי זיתים" סק"ט כתב: ולעניין קדיש, נ"ל דכיון דמנהגינו להשלים השבעה בראשון ולהוציא זה אחר זה ולא בבת אחת, צריך לאמרו אחר כל ספר וספר, ואע"פ שלדעת הכ"מ פ' י"ג מהלכות תפילה וב"י סי' רפ"ב ורדא"ד בשם גאון בענין אחר, טעמם לפי שאין קורין בראשון רק ששה, והיינו בשבת שיש בו שני ספרים, אבל בשבת דעלמא או ביום שאין בו רק ספר אחד, מנהגם לגמור הפרשה עם השבעה, ולפיכך אומרים אחריו קדיש וכמ"ש סי' רפ"ב בשו"ע וב"י ע"כ.

ולכאורה דברי רבינו ה"שתיילי זיתים" סתומים וצריכים ביאור, במה שכתב, טעמם לפי שאין קורין בראשון רק ששה, והיינו בשבת שיש בו שני ספרים. חדא, דמאי שייטא להכא, דאיידין במוציאין ג' ספרים והם מיירו כשמוציאים ב' ספרים, ועוד צריך להבין כשיש ב' ספרים, האם אכן דעתם שקורין בראשון ששה, וזה לא שמענו, ורק כשמוציאין ג' ספרים דעת השו"ע שקורין ששה בראשון.

וביותר, צריך ביאור מה שכתב רבינו ה"שתיילי זיתים", אבל בשבת דעלמא, או ביום שאין בו רק ספר אחד, מנהגם לגמור הפרשה עם השבעה, שזהו ממש כפל הדברים דשבת דעלמא זהו כשמוציאין ספר אחד, וא"כ מה זה שכתב שוב או ביום שאין בו רק ספר אחד, הרי זהו שבת דעלמא, ופשוט דלא מיירי ביום חול דשם אין שבעה.

העולה מכל האמור לעיל, כשמוציאים שלושה ספרים, הנוהגים כדעת השו"ע שקוראים ששה בראשון, לא יאמר קדיש אחר ס"ת ראשון, אבל אומרים קדיש אחר ס"ת שני ואחר ס"ת שלישי, ואילו הנוהגים כדעת רבינו ה"שתיילי זיתים" שקורין שבעה בראשון, אומר קדיש אחר כל ספר וספר.

◇ בירור הלכה ◇

הגאון רבי אוריאל חוברת שליט"א

רב הישוב נחליאל

ורדיין בביה"ד מטה בנימין.

בדין נרות חנוכה בעששית

שאלה: האם מותר לכתחילה להדליק נרות חנוכה בתוך עששית (פירוש, קופסת זכוכית שהחנוכה נמצאת בתוכה, עיין רש"י שבת דף כג עמוד א ד"ה עששית), או שיש מקום להחמיר שנרות חנוכה יהיו גלויות ממש ולא דרך זכוכית.

ברכת מאורי האש במוצאי שבת אם רואה את הנר דרך זכוכית. וכ"כ הב"י להדיא (או"ח ס"ס רצ"ח) כדעת הירושלמי, והביא בשם הארחות חיים (הלכות הבדלה סימן י) שהמברך על העששית צריך להוציא האור משם עד שיראה השלהבת. ואע"פ שהרשב"א כתב (ברכות נג: ד"ה היתה) דעששית הוא כרואה השלהבת, כבר תמה עליו הב"י דאם כן פליג על הירושלמי דהא ספקלריא משמע דהיינו עששית, עיי"ש. וע"ע בפירוש מראה הפנים על הירושלמי (ד"ה לעולם) שתמה על תמיהתו של הב"י, עיי"ש.

עכ"פ פסק מרן בשו"ע (שם סעיף טו) דאין לברך על הנר שבתוך עששית. וכ"כ הרב בן איש חי (שנה ב פרשת ויצא אות יד) שנר בתוך כלי זכוכית אין מברכים עליו עד שיראה גוף השלהבת ממש בלי הפסק. ואע"פ שהמגן אברהם (שם ס"ק כ) העתיק דברי הרשב"א להלכה שספקלריא (עששית) של זכוכית מקרי שפיר רואה השלהבת ומשתמש לאורה ויכול לברך עליה בורא מאורי האש, כבר חשש המשנה ברורה (שם ס"ק לז) לדעת מרן השו"ע שאין כדאי לכתחילה להקל בזה.

ובביאור הלכה (שם בתחילת הסימן ד"ה ונר וכן בסוף הסימן ד"ה או) האריך בזה, והעלה שמצוה מן המובחר נראה ודאי דלית בזה, ולכתחילה נכון להחמיר שיקח בעת הברכה את הזכוכית, שלדעת האוסרים יש בזה חשש ברכה לבטלה, עיי"ש. וכ"כ כף החיים (שם אות עא) שכיון דאיכא פלוגתא יש להחמיר משום ספק ברכות.

תשובה: דין זה יבואר בתרי אנפין, חדא אם נר חנוכה דינו כדין נר הבדלה, שבנר הבדלה בעינן עד שיראה גוף השלהבת ממש בלי הפסק זכוכית, דבעינן ממש כברייתא. או שבנר חנוכה בכהאי גוונא מקיים בו את המצוה משום דבעינן פרסומי ניסא ואיכא. ואידך, בדין הדלקה עושה מצוה וכשמדליק נרות חנוכה בתוך תיבת זכוכית, הרי שבעת ההדלקה הרוח עומדת לכבות הנרות בכל רגע, אם לא היה מדליק הנרות סוגר את דלת תיבת הזכוכית. וכיון שהדלקה עושה מצוה, הוא דוקא באופן שבעת ההדלקה הוא יכול להתקיים כשיעור זמן ההדלקה, ובאמת ברגע ההדלקה קודם סגירת הדלת כבר לא הייתה ההדלקה בהכשר כי אינה יכולה לעמוד מפני הרוח אם לא סגר הדלת בעדם, והוי לכאורה כדין הוסיף בה שמן עד כדי שיעור דלא יצא ידי חובתו.

הנה בנר הבדלה גרסינן בירושלמי (ברכות פרק ח הלכה ו) נר בתוך חיקו או בתוך פנס או בתוך ספקלריא רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה, משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת, לעולם אין מברכין עליה עד שיהא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה. וכתב בעל ספר חרדים בפירושו על הירושלמי הנ"ל שספקלריא, לנפאדא של זכוכית. דהיינו כלי של זכוכית. ואע"פ שבתוספות יו"ט על המשנה במסכת כלים (פרק ל משנה ב) כתב שפירוש אספקלריא היינו ברי"ל בל"א (כלומר משקפיים), כבר השיג עליו בתפארת ישראל (שם) וכתב שפרושו שגיאה כפולה, דבימי חכמי המשנה וגם בזמנו של הרמב"ם לא היה בנמצא משקפיים וכו', עיי"ש. אם כן לדעת הירושלמי אין לברך

וכן בשו"ת הר צבי (חלק ב סימן קיד בד"ה והרה"ג) כתב שהוא אמינא שמותר לברך במוצאי שבת על מאור החשמל בורא מאורי האש, דהא אש הוא. אך לבסוף מסיק דאין לברך משום שאין זה אש המאיר אלא מתכות מחומם, עיי"ש. ולאחר המחילה גם אם היינו דנים את מאור החשמל כאש ממש, לאו מילתא דפשיטא היא דהרי לשיטת מרן השו"ע שפסק כהירושלמי, נר בתוך כלי זכוכית אין מברכים עליו עד שיראה גוף השלהבת ממש בלי הפסק, ואפילו את"ל שחשמל אש הוא, הרי האש נמצאת בתוך מנורת זכוכית ודינה ממש כעששית שאין לברך עליו. אך לקושטא דמילתא לדעת השתילי זיתים דפסק כהמגן אברהם אליבא דשיטת הרשב"א אם אכן דנים מאור החשמל כדין אש יש להקל).

ועוד אמינא חדא מילתא ממאי דאיתא בשבת (דף כא עמוד ב ודף כג עמוד א), הדלקה עושה מצוה, כבתה אין זקוק לה. דהיינו שאינו חייב לחזור ולהדליק. וכן פסק מרן בשו"ע (סימן תרע"ג סעיף ב וכן בסימן תרעה סעיף א). וכתב השתילי זיתים (סימן תרע"ג ס"ק יב יג) בשם הלבוש, שמיד שהדליק נעשית המצוה ונגמרה, שלא תקנו זכר לנס אלא להדליק. והוסיף עוד שם (בס"ק יג) בשם השלטי גבורים (רפ"ב דשבת) וב"ח (ס"ס תרעב), אם העמידה במקום הרוח וכבתה זקוק לה, דהוי כאילו לא נתן בה שמן כשיעור ולא יברך וראוי להחמיר לחזור ולהדליק בכל עניין, עיי"ש. וכ"כ המשנה ברורה (סימן תרע"ג ס"ק כה). ובשער הציון (שם ס"ק ל) הוסיף למה לא יברך דשמא לא הוי ברור שיכבה כמו שמנים פסולים שמדליק בהן. ובבאר היטב (שם ס"ק יא) הביא מחלוקת אחרונים אם חייב לברך בכהאי גוונא שהניחה במקום שהרוח מצויה. וע"ע בכף החיים (שם אות נד) מה שכתב בזה ומסיק שלמרות שהפר"ח (סימן תרעב סעיף ב) הצריך לחזור ולברך, כבר נודע דקימ"ל ספק ברכות להקל ואין לברך.

לאור האמור לעיל, הגע בעצמך לשם מה בדרך כלל מניחים את נרות חנוכה בתוך תיבת זכוכית אם לא בשביל שלא יתכבו הנרות מחמת הרוח, וכיון דקימ"ל הדלקה עושה מצוה, לכאורה הוא דוקא באופן שיכולה ההדלקה להתקיים לפחות כשיעור זמן ההדלקה, (עיי' שבת כא עמוד ב לתירוץ בתרא וא"נ לשיעורה) ובאמת באותו רגע ההדלקה קודם סגירת דלת תיבת הזכוכית (שהיא מהצד) אינו יכול בדרך כלל לעמוד מפני הרוח אם לא סגר הדלת בעד הרוח והוא כמאן דליתא, וזה לכאורה כדין הוסיף

וא"כ יש לברר בנידון דידן, נרות חנוכה המונחות בתוך תיבה של זכוכית, להני רבוותא דסברי שאין לברך על נר הבדלה הנמצא בתוך תיבת זכוכית משום שאין הנר נראה ישירות אלא דרך זכוכית, לכאורה הוא הדין נרות חנוכה המונחות בתוך תיבת זכוכית.

אך לפי מה שכתב מוהר"ר דוד משרקי בספרו שתילי זיתים (סימן רצ"ח ס"ק ל) בהאי לישנא, ובשל זכוכית מיקרי רואה ומשתמש, והסכים להקל כדעת המגן אברהם. וכ"כ בפירוש זית רענן על השתילי זיתים. הלכך בנר הבדלה יכול לברך עליו אע"פ שנמצא בתוך זכוכית והוא הדין נר חנוכה הנמצא בתוך תיבת זכוכית. ואין לתמוה שהרי גמרא ערוכה היא (שבת דף כג עמוד א) דאיתא שם, עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצאי שבת מכבה ומדליקה (לצורך מצות נר חנוכה). ומימרא זו הביאה גם מרן להלכה בשו"ע (סימן תרעה סעיף א). א"כ משמע בפשטות שמותר להדליק נר חנוכה בתוך כלי זכוכית. אלא מהאי ליכא למילף, דאיכא למימר דמיירי שהסיר את הזכוכית כדי להדליק נר חנוכה.

ועתה ראיתי בספר מועדים וזמנים (חלק ב סימן קמ) דשקיל וטרי בהאי דינא, והביא ראייה לסברא זו שאין להדליק נרות חנוכה בתוך כלי זכוכית, מסידור רב עמרם גאון שפירש דאם נשבה הרוח מניחו על שולחנו, וקשה הא מהני שיניחו בכלי זכוכית, אלא מאי על כרחך מוכח דלא מהני, ודחה דמיירי שלא היה לו כלי זכוכית, עיי"ש שהעלה להקל בדין נרות חנוכה בתוך כלי זכוכית, משום שבנר הבדלה בעינן אור המאיר כביריתא, מה שאין כן בנרות חנוכה דבעינן פרסומי ניסא, וכיון שניכר הנס דרך הזכוכית קיים את המצוה כתיקונה, ע"כ. והאמת יורה דרכו דבלאו הכי כן מוכח מדברי כל הפוסקים ומרן השו"ע (שם) שפסקו כפשט הגמרא וכתבו לפיכך עששית שהייתה דולקת וכו', משמע להדיא דשרי בלא חשש כלל אם רואה את הנרות דרך זכוכית. וכ"כ ערוך השולחן (סימן תרעג סעיף ד) שמותר להדליק נר חנוכה בעששית. וכ"כ בספר מעשה חמד (סימן יד עמוד רלט), עיי"ש. וכ"כ בנטעי גבריאל הלכות חנוכה (פרק כא סעיף ח). (וע"ע בספר יבא שילה (או"ח סימן רחצ סעיפים ח ו-יב) שרצה לדמות נר הבדלה למאור החשמל וע"כ כתב דמדינא אפשר לברך מאורי האש על מאור החשמל, עיי"ש).